

บทที่ 4

สภาพแวดล้อมของลาวก่อนได้รับเอกราช

ประเทศลาวก่อนที่จะได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2518 นั้น ได้ประสบกับปัญหาทางการเมืองมากมาย ทั้งปัญหาจากการคุกคามของมหาอำนาจทั้งหลาย (ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา) หรือ ความขัดแย้งทางการเมืองภายในลาวเองหลังจากได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างลาวฝ่ายซ้าย (ขบวนการปลดปล่อยลาว) และลาวฝ่ายขวา (รัฐบาลลาวเวียงจันทน์) ท่ามกลางนานาปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นเอง กลายเป็นที่มาของเพลงปฏิวัติลาวซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อให้ประเทศลาวได้รับเอกราชอย่างแท้จริง และเนื้อหาของเพลงปฏิวัติมีความสัมพันธ์กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนลาวก่อนที่จะได้รับเอกราช ดังนั้น การที่จะเข้าใจความหมายของเพลงปฏิวัติ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจกับบริบทด้านต่างๆ ของประเทศลาว โดยเฉพาะการต่อสู้ของคนลาวที่ทำให้ลาวได้มาซึ่งเอกราช

ลาวภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเล็งเห็นว่าการขยายอิทธิพลเข้าไปในประเทศลาวนั้น จะมีประโยชน์หลายด้านด้วยกันซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ความสามารถในการติดต่อกับจีนตอนใต้ เพราะฝรั่งเศสคิดว่าจะสามารถเดินทางไปติดต่อกับชายกับจีนตอนใต้ได้โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทาง (แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นไปได้ เพราะแม่น้ำโขงมีเกาะแก่งมากมาย)

2. เพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลของอังกฤษในกลุ่มแม่น้ำโขง เพราะอังกฤษกับฝรั่งเศสยังแข่งขันล่าอาณานิคม เมื่ออังกฤษได้พม่าเป็นเมืองขึ้น ฝรั่งเศสจึงต้องรีบยึดครองลาวโดยเร็วเพื่อเป็นการคานอำนาจกับอังกฤษ

3. ความสำคัญต่อความมั่นคงของสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสและผลประโยชน์อื่นๆ ถ้าฝรั่งเศสสามารถรวมอาณาจักรลาวเข้ากับสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสได้ จะทำให้ฝรั่งเศสสามารถปกครองดินแดนซึ่งมีพรมแดนธรรมชาติคือระหว่างแม่น้ำโขงกับคราบสมุทรอินโดจีน และลาวอาจเป็นแหล่งแรงงานราคาถูกและเป็นแหล่งวัตถุดิบ เช่น ตะกั่ว ดีบุก ของป่า ไม้ ตลอดจนเป็นตลาดการค้า อีกทั้งฝรั่งเศสยังคิดจะนำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในลาว และใช้ลาวเป็นแหล่งระบายพลเมืองชาวเวียดนาม(สุทันต์ มั่งไธสง, 2539: 3-5)

แต่เดิมลาวเป็นเมืองประเทศราชของสยามมาก่อน แต่ฝรั่งเศสต้องการครอบครองลาวด้วยเหตุผลที่กล่าวในข้างต้น จนกระทั่งฝรั่งเศสกับสยามได้เกิดความขัดแย้งกัน ถือเป็นโอกาสที่ฝรั่งเศส

จะหาเหตุผลในการครอบครองลาว สาเหตุเนื่องมาจากฝรั่งเศสถือว่าได้เวียดนามเป็นเมืองขึ้นแล้ว และบางเขตของลาว เช่น เขตเมืองพวนและภาคตะวันออกเฉียงของแขวงคำม่วนและแขวงสะหวันนะเขต ตกอยู่ภายใต้อำนาจของเวียดนาม เมื่อฝรั่งเศสได้เวียดนามเป็นเมืองขึ้นแล้ว ถือว่าประเทศลาวก็ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน เป็นที่มาของความขัดแย้งที่รุนแรง เกิดการต่อสู้กันระหว่างทหารของสยามและทหารฝรั่งเศสที่แขวงคำม่วน ซึ่งทำให้ทหารของฝรั่งเศสได้ล้มตายไปจำนวนหนึ่ง ฝรั่งเศสจึงได้ยื่นบันทึกเกี่ยวกับกรณีพิพาทที่แขวงคำม่วน ไปยังกรุงเทพฯ บังคับให้สยามต้องใช้ค่าหัวทหารของฝรั่งเศสที่ตายไปและบังคับให้สยามต้องยอมถอนทหารของตนออกจากลาวภายใน 48 ชั่วโมง และยกดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส ถ้าไม่อย่างนั้น ฝรั่งเศสจะเอากำปั่นรบมายิงถล่มบางกอก ฝ่ายอังกฤษเกรงเหตุการณ์จะร้ายแรง จึงแนะนำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งให้รัฐบาลสยามลงนามในสัญญายกดินแดนลาวปัจจุบันให้แก่ฝรั่งเศสในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2436 (สมชาย นิลอาธิ, 2545:25-26) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาลาวจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ซึ่งฝรั่งเศสมีบทบาทในลาวหลายด้านดังนี้

ฝรั่งเศสกับการจัดการปกครองลาว

1. เขตหลวงพระบาง หรือเขตเหนือ เขตนี้ฝรั่งเศสยกให้เป็นประเทศอยู่ในความอารักขา เรียกกันว่า โปร์เต็กโตเรท โดยกำหนดเอาตามเขตอำนาจของอาณาจักรหลวงพระบางแต่เดิมเป็นหลัก แล้วมอบให้พระเจ้าแผ่นดินหลวงพระบางเองเป็นผู้ปกครอง ภายใต้การควบคุมดูแลของข้าหลวงฝรั่งเศสอีกต่อหนึ่ง

2. ภาคใต้ นับแต่แขวงเวียงจันทน์ลงไปสุดเขตแดนประเทศลาว ฝรั่งเศสได้รวมเข้าเป็นหัวเมืองขึ้นของฝรั่งเศสโดยตรง เรียกว่า อาณานิคมฝรั่งเศส เพราะอาณาเขตของเวียงจันทน์ไม่มีเจ้าครองนคร และเจ้าครองนครจำปาศักดิ์ก็ไม่มีฐานะสูงตั้งเจ้านครหลวงพระบาง ฝรั่งเศสจึงเอา 2 เขตนี้รวมเข้าเป็นหัวเมืองขึ้นของฝรั่งเศสโดยตรง แต่ถึงนั้นก็ดีเขตการปกครองทั้ง 2 เขตนี้ แม้จะแตกต่างกันในด้านการเมืองอยู่บ้างก็ตาม การส่วนใหญ่หรือส่วนรวมแล้ว ถือว่าเป็นประเทศเดียวกันคือ ประเทศลาว ซึ่งฝรั่งเศสได้จัดรวมเข้าอยู่ในเขตอินโดจีนด้วยกัน มีข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสคนหนึ่งเป็นผู้บัญชาการสูงสุด ขึ้นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอาณานิคมฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสได้แบ่งประเทศลาวออกเป็น 10 แขวง แต่ละแขวงนั้นก็มีคนฝรั่งเศสเป็นเจ้าแขวง ซึ่ง ทั้ง 10 แขวงมีดังนี้

1. แขวงเวียงจันทน์ แขวงเวียงจันทน์นี้ มีเมืองขึ้นอยู่ 5 เมืองคือ เมืองปากซัน เมืองทุระคม เมืองวังเวียง เมืองชนะคาม และเมืองเวียงจันทน์

2. แขวงหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบางเป็นแขวงพิเศษ เพราะเป็นเขตพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์หลวงพระบางมาแต่โบราณ ซึ่งฝรั่งเศสได้ยกไว้เป็นประเทศในอารักขา

แต่ฝรั่งเศสก็ได้แบ่งแยกเมืองต่างๆที่เคยขึ้นต่อหลวงพระบาง ออกไปขึ้นต่อแขวงอื่นบ้างก็มี คงมีเมืองขึ้นต่อแขวงหลวงพระบางในเวลานั้น 6 เมือง คือ เมืองกาสิ เมืองงอย เมืองไซย เมืองปากทา เมืองเชียงเงิน เมืองปากลาย

3. แขวงเชียงขวาง มีสำนักงานเจ้าแขวง หรือข้าหลวงตั้งอยู่ที่เมืองเชียงขวาง แขวงเชียงขวางมีเมืองขึ้นอยู่ 5 เมืองคือ เมืองซอน เมืองไซย เมืองเชียงค้อ เมืองแอด และเมืองหัวเมือง

4. แขวงหัวพัน หรือ ซำเหนือ สำนักงานเจ้าแขวง หรือข้าหลวงตั้งอยู่ที่เมืองซำเหนือ แขวงซำเหนือมีเมืองขึ้นอยู่ 5 เมืองคือ เมืองซอน เมืองไซย เมืองเชียงค้อ เมืองแอด และเมืองหัวเมือง

5. แขวงหัวของ หรือ น้ำทา สำนักงานเจ้าแขวง หรือข้าหลวงตั้งอยู่ที่เมืองหัวทราย แขวงหัวของมีเมืองขึ้นอยู่ 5 เมืองคือ เมืองสิงห์ เมืองแตน เมืองหลวงน้ำทา เมืองพูคา และเมืองเมิง

6. แขวงพงสาลี สำนักงานเจ้าแขวงอยู่ที่เมืองพงสาลี แขวงพงสาลีนี้มีเมืองขึ้น 4 เมืองคือ เมืองอูใต้ เมืองอูเหนือ เมืองซำเหนือ และเมืองซำใต้

7. แขวงคำม่วน หรือ ท่าแขก สำนักงานเจ้าแขวงตั้งอยู่ที่เมืองคำม่วน แขวงคำม่วนนี้มีเมืองขึ้นอยู่ 5 เมืองคือ เมืองมหาไชย เมืองปากหินบูน เมืองคำเกิด เมืองบ่อแห้ง และเมืองโพนตัว

8. แขวงสะหวันนะเขต สำนักงานเจ้าแขวงตั้งอยู่ที่เมืองสะหวันนะเขต แขวงสะหวันนะเขตมีเมืองขึ้นอยู่ 4 เมืองคือ เมืองแก้งกอก เมืองเซโปน เมืองพิณ และเมืองคงเห็น

9. แขวงสาละวัน สำนักงานเจ้าแขวงตั้งอยู่ที่เมืองสาละวัน แขวงสาละวันมีเมืองขึ้นอยู่ 4 เมืองคือ เมืองท่าแดง เมืองเหล่างาม เมืองคงเซโคน และเมืองทองคำใหญ่

10. แขวงจำปาศักดิ์ สำนักงานเจ้าแขวงตั้งอยู่ที่เมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์มีเมืองขึ้นอยู่ 4 เมืองคือ เมืองปากเซ เมืองจำปาศักดิ์ เมืองปากช่อง และเมืองอัตตะปือ

เมืองทั้งหลายที่ขึ้นต่อแขวงนั้น คนลาวเองเป็นเจ้าของ แต่ก็มิมีนายฝรั่งเศสคนหนึ่งคอยควบคุม หน้าที่ของบรรดาเจ้าเมืองทั้งหลาย ก็มีเพียงเก็บส่วย ตัวเลขจากชายฉกรรจ์ ส่งให้ข้าหลวงฝรั่งเศส และเกณฑ์คนไปใช้งานหลวงต่างๆ หรือคอยรับใช้ให้ความสะดวกแก่ชนชาติฝรั่งเศส ผู้เป็นนายเท่านั้น (สิลา วีระวงส์, 2540: 195-197)

นโยบายด้านเศรษฐกิจ

ในสมัยที่ฝรั่งเศสปกครองลาว เศรษฐกิจของลาวส่วนใหญ่ยังเป็นเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ กล่าวคือ การผลิตในหมู่บ้านในชนบทส่วนใหญ่ผลิตเพื่อบริโภคในชุมชน การทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ผลิตข้าวได้ไม่พอบริโภค โดยเฉพาะในภาคเหนือพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบน้อย จึงต้องทำข้าวไร่เป็นส่วนใหญ่ ต้องสั่งข้าวจากไทย โดยเฉพาะจากเชียงรายเป็นประจำ ฝรั่งเศสมิได้ให้

ความสนใจจะแก้ปัญหาหนี้ มั่วแต่สนใจพัฒนาการชลประทานในโคชินจีน ดังเกีย อันนัม และ เขมร ตามลำดับ การปลูกพืชเศรษฐกิจได้เริ่มขึ้นหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตที่ราบสูง มีการนำ กาแฟ ชา และผลไม้ฝรั่งมาปลูก รวมทั้งยางพาราและหมากแห้ง ซึ่งเมื่อก่อนเก็บผลจากป่าเอามา ขาย แต่ตอนนี้มีการนำมาปลูกในแถบราบสูงด้วย ส่วนยาสูบนั้นมีการปลูกทั้งเพื่อบริโภคในชุมชน และส่งขายด้วย

สำหรับการค้าระบบทุนนิยมนั้นได้เข้ามาสู่เมืองใหญ่อย่างน้อยในกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ก็ได้มีการนำสินค้าสำเร็จรูปมาขายในเมืองใหญ่ๆ เช่น หลวงพระบาง เวียงจันทน์ เมื่อลาวเป็น ของฝรั่งเศสการค้าดังกล่าวก็เพิ่มปริมาณมากขึ้น เมืองลาวที่อยู่ริมแม่น้ำโขงมีการนำสินค้าจาก ต่างประเทศ เช่น เครื่องกระป๋อง เสื้อผ้า สุรา มาจำหน่ายโดยผ่านจากกรุงเทพฯ-โคราช- หนองคาย มายังเวียงจันทน์ บางทีก็ผ่านจากกรุงเทพฯ-อุตรดิตถ์มายังหลวงพระบาง บางอย่างก็มา จากฮานอย หรือไม้กั้นไชน่า สินค้าออกหลักๆของลาวก็ยังเป็นของป่าเหมือนเดิม โดยเฉพาะ หมากแห้ง กายาน สีสียด หนังสือสัตว์ เขาสัตว์ เป็นสินค้าที่สำคัญมาก ตอนหลังมีบริษัทฝรั่งมา ตั้งโรงงานทำเหมืองตะกั่วที่เชียงขวาง ผลิตตะกั่วส่งออกด้วย

แต่การค้าไม้สักจะเฟื่องฟู เพราะการคมนาคมล่าหลัง แม้ฝรั่งเศสจะเกณฑ์ชาวลาวมาสร้าง ด้วยค่าแรงถูกๆ แต่ถนนที่สร้างไม่มีคุณภาพ เป็นถนนดินและลูกรังเกือบทั้งหมด จึงใช้ได้เฉพาะ ถูกล้างเท่านั้น ยกเว้นถนนหมายเลข 13 ช่วงปากเซ-ไซ่ง่อน กับทางหลวงหมายเลข 9 เท่านั้นที่เดิน รถได้ทุกฤดูกาล ส่วนรถไฟมีโครงการสวยหรือจะสร้างจากไซ่ง่อนถึงตรงข้ามหลวงพระบาง โดย ผ่านฝั่งขวาแม่น้ำโขง กับเชื่อมท่าแขกกับเส้นทางเรียบชายฝั่งไซ่ง่อน-ฮานอย แต่เอาเข้าจริงสร้างได้ เพียง 7 กิโลเมตรตรงหลี่ฝี่เท่านั้น(สุวิทย์ วีระศาสตร์,2543:249)

ด้านการศึกษา

ฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาฝรั่งเศสขึ้นที่นครหลวงพระบางเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2439 โดยมีลูกเจ้าหลานนายจำเพาะในนครหลวงพระบาง และแขวงที่ใกล้เคียงเท่านั้นเข้ามา เรียน นอกจากนั้นประชาชนพลเมืองทั่วไปก็ศึกษาเล่าเรียนไปตามเดิม คือเรียนหนังสือลาว หนังสือธรรม โดยอาศัยวัดเป็นสถานศึกษาเช่นที่เคยปฏิบัติกันมาแต่กาลก่อน ต่อมาบุตรหลานของ พวกชั้นเจ้านาย ตามเมืองสำคัญต่างๆ เช่น หลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ เป็นต้น ทาง การฝรั่งเศสได้จัดส่งให้ไปเรียนหนังสือฝรั่งเศสอยู่ที่ประเทศเวียดนาม คือ เมืองไซ่ง่อน และต่อไปก็ ส่งไปเรียนต่อที่ประเทศฝรั่งเศสตามลำดับ ต่อมาภายหลังเมื่อมีคนลาวรู้ภาษาฝรั่งเศสมากขึ้น ทาง การฝรั่งเศสจึงได้จัดตั้งโรงเรียนชั้นประถมศึกษาขึ้นตามหัวเมือง และแขวงต่างๆ โดยให้

นักเรียนเรียนหนังสือลาว และหนังสือฝรั่งเศสควบคู่กันไป ส่วนโรงเรียนชั้นมัธยมก็ค่อยๆจัดตั้งขึ้นตามลำดับ(สิลา วีระวงส์,2540:197-198) ในปี พ.ศ.2475 ฝรั่งเศสได้ตั้งโรงเรียนมัธยมขึ้นที่เวียงจันทน์ชื่อว่า โกแลปาวี ในปี พ.ศ.2482 นักเรียนทั้งหมดสี่ชั้นของโรงเรียนดังกล่าวมีนักเรียนเพียง 120 คนเท่านั้น ในนั้นมีนักเรียนหญิง 17 คน นักเรียนส่วนมากก็เป็นคนต่างด้าวและลูกเจ้าหลานนายเท่านั้น ในจำนวนนักเรียน 110 คน ในปี พ.ศ.2480 มีนักเรียนลาวเพียง 44 คน ในปี พ.ศ.2496 ทั่วประเทศมีโรงเรียนทั้งหมด 180 หลัง ส่วนมากเป็นโรงเรียนมูลศึกษา โรงเรียนประถมมีเพียง 5 แห่ง และโรงเรียนมัธยม 1 แห่ง ตามตัวเลขของปี พ.ศ. 2466 จำนวนคนไม่รู้หนังสือมี 96 เปอร์เซ็นต์ อยู่ที่เมืองตาโอย(สมชาย นิลอาธิ,2545:33) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าฝรั่งเศสไม่ค่อยสนับสนุนการศึกษาให้กับคนลาว และคนลาวส่วนใหญ่ที่ได้เรียนหนังสือก็จะเป็นลูกเจ้าหลานนายเท่านั้น ทำให้คนลาวที่ไม่รู้หนังสือยังมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลทำให้สังคมลาวพัฒนาช้า

ด้านพระพุทธศาสนา

ประชาชนลาวนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมานาน แต่ทางการฝรั่งเศสไม่ได้สนับสนุนหรือส่งเสริมศาสนาพุทธแต่อย่างใด มีแต่จัดระเบียบการปกครองสงฆ์ขึ้นตามแนวทางการปกครองฝ่ายบ้านเมือง คือ ข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสประจำลาวได้ออกประกาศปกครองสงฆ์ขึ้นเป็น 2 ชั้น สำหรับใช้บังคับหรือปกครองสงฆ์ใน 2 ภาคที่มีการปกครองต่างกัน โดยจัดให้มีหัวหน้าสงฆ์ประจำแขวงต่างๆ แขวง หัวหน้าสงฆ์นั้นเรียกว่า เจ้าคณะแขวง(เจ้าราชคณะแขวง) ให้เจ้าคณะแขวงแต่ละแขวงขึ้นต่อข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสประจำลาว โดยไม่ให้มีพระสังฆราช หรือหัวหน้าสงฆ์สูงสุด เป็นจตุรรมแต่อย่างใด ส่วนการศึกษา การปฏิบัติตามจารีตประเพณีนั้น ก็สุดแล้วแต่ฝ่ายสงฆ์แต่ละแขวงจะปฏิบัติจัดดำเนินไปตามประเพณี ครั้นต่อมาถึงระหว่างปี พ.ศ.2472 สมาคมนักปราชญ์ฝรั่งเศสฝ่ายอาเซียบูรพา จึงได้ออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ พระพุทธรูป สถูปเจดีย์ เพราะแต่ก่อนนั้นไม่ได้มีการรักษา หวงแหวนแต่ประการใด วัดวาอารามเก่าแก่หลายแห่งถูกรื้อสร้างเป็นถนน หรือ ปลูกสร้างเป็นบ้านเรือน กำแพงพระราชวัง นครเวียงจันทน์ที่สว่างามกว้างขวาง ถูกกองทัพไทยรื้อถอนทำลายลงในสมัยพระเจ้าอนุวงศ์ โช้แต่เท่านั้น ทางกรฝรั่งเศสยังได้ทำลายซ้ำเติมลงอีก โดยรื้อสร้างเป็นถนนหมด ไม่เหลือไว้ให้เป็นอนุสรณ์แก่นุชนรุ่นหลังเลย พระพุทธรูป หรือ โบราณวัตถุที่เคลื่อนที่ได้ ก็ถูกผู้เป็นนายขนเอาไปตามใจชอบ ด้วยเหตุนี้ ทางสมาคมนักปราชญ์ฝรั่งเศสจึงได้ออกระเบียบห้ามคนลักลอบ หรือทำลายโบราณวัตถุ และโบราณสถานดังกล่าวแล้ว ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2472 เจ้าราชภาติไนยเพชรราช สารวัตรตรวจราชการสำหรับประเทศลาว ที่ประทับอยู่เวียงจันทน์จึงได้จัดตั้งพุทธบัณฑิตสภา

ขึ้นที่นครเวียงจันทน์ โดยจัดตั้งให้มีหอสมุด มีโรงเรียนปริยัติธรรม มีโรงเรียนช่างวาดเขียน ขึ้นต่อพุทธบัณฑิตสภา แล้วพุทธบัณฑิตสภาอันมีเจ้าเพชรราชเป็นนายคนนั้น จึงได้รวบรวมเอาพระพุทธรูปที่เหลือจากไฟไหม้ จากส่อทำลาย มารวมไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ก็ได้เที่ยวเก็บเอาหนังสือโบราณมารวมไว้ ซึ่งได้เป็นมรดกสืบมาจนทุกวันนี้(สิลา วีระวงส์,2540:198-199)

การต่อต้านอำนาจฝรั่งเศสของคนลาว

ฝรั่งเศสได้ผนวกลาวเป็นแคว้นหนึ่งในสหภาพอินโดจีนเมื่อ พ.ศ. 2450 และได้ดำเนินการปกครองลาวในลักษณะที่ควบคุมลงไปจนถึงระดับท้องถิ่น แต่ในระยะเวลาที่ฝรั่งเศสปกครองลาวอยู่นั้น ได้เกิดขบวนการต่อสู้ขึ้นหลายกลุ่ม ขบวนการต่อสู้เหล่านั้นเกิดขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส เพราะทนไม่ไหวกับรูปแบบการปกครองที่กดขี่คนลาวในหลายๆด้าน ซึ่งปัญหาหลักที่สำคัญมีดังนี้

1. ปัญหาจากการเก็บภาษี

ฝรั่งเศสแบ่งการเก็บภาษีออกเป็นสองส่วน คือ ภาษีทางตรงและภาษีทางอ้อม ภาษีทางตรงเข้าสู่ระบบเงินงบประมาณของรัฐบาลท้องถิ่น ได้แก่ ภาษีร้านค้า เงินรัฐูปการ ภาษียกเว้นการเป็นทหาร ภาษีปิ่น ภาษีค่าต้มและบริโภคนครุรา ภาษีค่าหัวช้าง ภาษียานพาหนะและสัตว์ลากเกวียน ภาษีค่าปรับต่างๆ เป็นต้น

ส่วนภาษีทางอ้อม จัดเก็บเป็นรายได้ของงบประมาณของรัฐบาลอินโดจีน ได้แก่ ภาษีในทางศุลกากร ภาษีการผลิตกรรม ภาษีในการอุปโภคสิ่งของทั่วไป อากรแสตมป์ ค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนเอกสาร ภาษีการสรรพสามิต (ฝิ่น สุรา เหล้า) ภาษีเงินได้จากบรรดาใบหุ้นต่างๆ และอากรมรดก ภาษีที่เก็บจากรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงภาษีชดช่วย หรือภาษีบริจาด ซึ่งจะเรียกเก็บเป็นกรณีพิเศษถ้าคลังหลวงขาดเงิน โดยจะออกเป็นพันธบัตรให้แทน

ในช่วงเริ่มต้น ฝรั่งเศสเก็บภาษีในอัตราที่ใกล้เคียงกับอัตราภาษีที่ชาวลาวทางใต้เคยจ่ายให้กับคณะข้าหลวงไทยที่จำปาศักดิ์ ก่อนฝรั่งเศสเข้ามายึดครอง และยกเว้นการเก็บภาษีรัฐูปการกับคนป่วย พระภิกษุในพุทธศาสนา ข้าราชการ และทาส แต่ต่อมาในปี พ.ศ.2439 มีการเก็บภาษีในอัตราที่สูงขึ้น จนทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ความลำบากของประชาชนยังเพิ่มขึ้นจากการเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรม เช่น ทุกบ้านในลาวจะต้องจ่ายภาษีการบริโภคนครุรา (ภายหลังเพิ่มขึ้นอีกเป็นสองเท่า) แม้ว่าบ้านนั้นๆ จะไม่ได้บริโภคนครุราเลยก็ตาม

นอกจากนั้นการเก็บภาษีรัฐูปการก็เป็นปัญหาใหญ่มากสำหรับประชาชนลาว เนื่องจากภาษีชนิดนี้ก่อให้เกิดการเก็บภาษีในอัตราที่ไม่เท่าเทียมกัน และเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการเก็บภาษีทุจริต เพราะอัตราค่าภาษีรัฐูปการจะเก็บโดยการแบ่งออกเป็น 14 ชั้น

ขั้นสูงสุดเสีย 250 เปียสค์ และขั้นต่ำสุด 1 เปียสค์ เช่นผู้ที่เป็นเจ้าของนาหรือเจ้าของที่ดินซึ่งมีรายได้เท่ากับจำนวนซึ่งจะได้รับจากนาขั้นที่สอง ซึ่งมีเขตใหญ่กว่า 1250 ไร่ ต้องเสียภาษีรัฐชูปการนี้ในขั้นสูงสุด ผู้ที่ไม่เป็นเจ้าของบ้านช่องในเมืองเลย เสียขั้นต่ำสุด หรือหากเป็นข้าราชการหรือลูกจ้าง จะแบ่งขั้นการเสียภาษีตามจำนวนเงินเดือนหรือค่าจ้างเป็นต้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2480 ฝรั่งเศสจึงเปลี่ยนแปลงระบบใหม่โดยวางเกณฑ์การเก็บภาษีที่คำนึงถึงฐานะและหลักฐานของพลเมืองแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัวมาประกอบด้วย แต่หากประชาชนคนใดไม่สามารถชำระภาษีได้ตามกำหนดจะต้องถูกบังคับเร่งรัดด้วยวิธีต่างๆ เช่นการจับกุมคุมขังหรือส่งตัวไปทำงานโยธาในที่อื่น ๆ ในระหว่างทำงานต้องใส่เครื่องจองจำเหมือนกับนักโทษ เป็นต้น เรื่องการจัดเก็บภาษีสร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนลาวเป็นอย่างมาก เพราะประชาชนส่วนใหญ่ผลิตแบบพอยังชีพเป็นหลักและมีรายได้น้อยแต่ต้องจ่ายภาษีเป็นเงินตราเท่านั้น ตัวเงินตราที่จะต้องนำมาจ่ายภาษีนี้อือเป็นสิ่งที่หายากกว่าผลผลิตอื่นๆ

นอกจากการเสียภาษีเป็นเงินตราแล้ว ประชาชนลาวยังต้องถูกเกณฑ์แรงงานอีกด้วย โดยจะเกณฑ์ชายที่มีอายุ 18-60 ปี ไปทำงานรับใช้ฝรั่งเศส อย่างน้อยปีละ 100 วัน โดยเกณฑ์แรงงานไปทำงานด้าน โยธาต่างๆ เช่น สร้างถนน สร้างค่ายทหาร สะพาน สนามบิน ฯลฯ หากไม่ไปก็จะต้องถูกลงโทษหรือเสียค่าปรับ

2. ปัญหาเรื่องชาวเวียดนามอพยพในลาว

ฝรั่งเศสมีนโยบายสนับสนุนให้ชาวเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลาว เพราะประชากรในเวียดนามมีความหนาแน่นมาก แต่ลาวมีจำนวนประชากรน้อย จึงต้องการระบายนประชากรเวียดนามให้เข้ามาในลาว และการเข้ามาของชนเวียดนามทำให้คนลาวเกิดความไม่พอใจในเรื่องต่างๆ ฝรั่งเศสมักให้ความสำคัญกับคนเวียดนามมากกว่าคนลาว เช่น การให้คนเวียดนามได้เข้าสู่ระบบราชการ ได้รับตำแหน่งสำคัญของทางราชการ ในขณะที่คนลาวไม่ได้รับส่วนร่วมในระบบราชการ เพราะฝรั่งเศสมองว่าคนลาวเป็นคนขี้เกียจ เชื่อเรื่องมงาย ไม่สามารถทำงานหนักหรืองานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ได้ ซึ่งทำให้คนลาวเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากเพราะพวกเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ไม่มีส่วนร่วมทางราชการ ทั้งที่เป็นประเทศลาวของพวกเขาเอง แต่กลับให้คนเวียดนามมีบทบาทมากกว่าคนลาว

3. ปัญหาจากการขาดอิสระเสรีภาพของคนลาว

คนลาวมีความอึดอัดใจต่อการปกครองของฝรั่งเศส เพราะฝรั่งเศสไม่ให้เสรีภาพกับคนลาวในหลายๆด้าน เช่น เรื่องการส่งเสริมการศึกษาที่กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่า ฝรั่งเศสไม่ค่อยสนับสนุนคนลาวให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง หรือในด้านวัฒนธรรม เช่นฝรั่งเศสพยายามให้คนลาวลืมอักษรของตัวเอง โดยการสนับสนุนให้ใช้ตัวอักษรโรมันแทน เพื่อให้เป็นระบบเดียวกันกับ

เวียดนามและง่ายต่อการปกครอง นอกจากนี้ฝรั่งเศสก็มีอคติกับคนลาวอยู่ไม่น้อย โดยฝรั่งเศสมักจะมองว่าคนลาวว่าเป็นคนขี้เกียจ ในทางกลับกันฝรั่งเศสชื่นชมคนเวียดนามว่าเป็นคนที่มีความขยันขันแข็ง ทำให้คนลาวเกิดความไม่พอใจ ซึ่งไม่เพียงแต่ในระดับผู้ใหญ่เท่านั้น ในโรงเรียนที่มีทั้งเด็กเวียดนามและลาว เด็กเหล่านี้ก็จะมีการแบ่งแยกกลุ่มกันอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องของการเรียนและการเล่น บางครั้งก็เกิดการทะเลาะกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งที่กล่าวมานั้นเป็นเพียงสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้คนลาวรู้สึกขาดเสรีภาพ(พิมพ์รัต พิพัฒน์กุล, 2544: 15-22)

จากสาเหตุดังกล่าวในช่วงต้นทำให้ประชาชนลาวได้รับความเดือดร้อนทั้งในด้านเศรษฐกิจที่มีการขูดรีดคนลาวจากการเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรม การเกณฑ์แรงงาน การขาดสิทธิเสรีภาพในการปกครองบ้านเมือง ทำให้คนลาวเกิดความคับแค้นใจ ในขณะที่เดียวกันฝรั่งเศสก็มีได้สนใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นเลย ซึ่งก่อให้เกิดการต่อต้านของชาวลาวกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นทั่วประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2436 เป็นต้นมา ซึ่งกลุ่มขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง และลาวสูง

1. ขบวนการต่อสู้ของชนเผ่าลาวลุ่ม

ชนเผ่าลาวลุ่ม คือชนเผ่าลาว-ไท ซึ่งเป็นชนชาติที่ใช้ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต เช่น ลาว พวน ขวน ลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทลาว เป็นต้น ประชาชนลาวกลุ่มนี้มีทั้งหมดประมาณ 73% ของประชาชนในประเทศ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามบริเวณที่ราบและริมฝั่งแม่น้ำ เช่น บริเวณภาคกลางและบริเวณภาคใต้ของประเทศ มีอาชีพกสิกรรมได้แก่ การทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนใหญ่พูดภาษาลาว นับถือผีและพุทธศาสนา ลาวเป็นชนชาติที่มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเองและมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาวทำให้ชนเผ่าลาวลุ่มบางกลุ่มไม่พอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อฝรั่งเศสทำการเก็บภาษีและเกณฑ์แรงงานอย่างเข้มงวด จึงเกิดขบวนการต่อสู้ต่างๆ ขึ้น ที่สำคัญมีดังนี้

1.1 กลุ่มพ่อกะดวด (พ.ศ.2444-2446)

กลุ่มนี้มีลักษณะการเคลื่อนไหวแบบ “กบฏผีบุญ” ในภาคอีสานซึ่งเป็นปฏิริยาต่อการขยายอำนาจของกรุงเทพฯ ในทศวรรษ 2440 กบฏที่นำโดยพ่อกะดวดนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับกบฏผีบุญในภาคอีสานและถูกปราบปรามด้วยกองทัพที่มีอาวุธเหนือกว่าเช่นเดียวกัน เมื่อฝรั่งเศสปกครองลาวได้ประมาณ 8 ปี ได้เกิดขบวนการต่อสู้โดยกลุ่มผีบุญพ่อกะดวด เมื่อ พ.ศ.2444 ซึ่งนับเป็นขบวนการต่อสู้ของประชาชนลาวขบวนการแรก ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส ขบวนการนี้มีผู้นำชื่อ พ่อกะดวด ท่านเกิดที่เมืองพิน แขวง สหวันนะเขต และเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องคาถาอาคม การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านและตำรายาสมุนไพรต่างๆ นอกจากนี้ท่านยัง

ติดตามข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง จึงทำให้มีความรู้กว้างขวางและรู้จักสภาพภูมิประเทศภาคใต้ของลาวเป็นอย่างดี

พ่อกะควดได้เห็นสถานการณ์การต่อสู้และความขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศสกับชนชาติไทยในเขตภาคใต้ของลาว ตลอดจนการที่ฝรั่งเศสปกครองคนลาวอย่างไม่เป็นธรรมในด้านการเก็บภาษี การเกณฑ์แรงงาน ภายในแขวงสะหวันนะเขต โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองพิณ เมืองจำพอน จึงทำให้ท่านมีความคิดที่จะขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากลาว

พ่อกะควดเป็นบุคคลที่มีความรู้ด้านวิชาอาคม การพุดจान่าเชื่อถือ จึงทำให้ท่านสามารถโน้มน้าวจิตใจประชาชนในเมืองหิน เมืองจำพอน บ้านป่าคำสีดา ให้สนับสนุนความคิดของท่าน พร้อมทั้งใช้วิธีทางศาสนาเพื่อระดมมวลชน โดยใช้บ้านป่าคำสีดาเป็นศูนย์กลางจัดตั้งขบวนการผู้มีบุญขึ้น ซึ่งเป็นการนำความเชื่อแบบจารีตมาเป็นเครื่องมือเผยแพร่คำพยากรณ์ถึงประชาชนลาวที่อยู่อาศัยในเขตเมืองดังกล่าว โดยการชักชวนประชาชนลาวให้เดินทางมาร่วมทำบุญในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2444 วันนั้นมีประชาชนเดินทางมาร่วมทำบุญ พ่อกะควดและคณะผู้มีบุญจึงได้โฆษณาปลุกระดมให้ประชาชนลาวรักชาติ โดยอ้างถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติลาว รวมทั้งชี้ให้เห็นว่าเมื่อฝรั่งเศสปกครองลาว ก็ได้เก็บภาษี เกณฑ์แรงงาน ทำให้ประชาชนลาวได้รับความทุกข์ยาก ประชาชนลาวเหล่านั้นมีความเห็นคล้อยตามพ่อกะควดและร่วมสนับสนุนกลุ่มผิบุญเพิ่มขึ้น ขบวนการนี้จึงได้เริ่มจัดตั้งกองทหารพื้นเมือง โดยใช้อาวุธที่พอจะหาได้ตามพื้นบ้าน เช่น หอก ดาบ หลาว แหลม และ มีด ซึ่งมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีเสกเป่าเวทย์มนต์คาถาให้อยู่คงกระพัน เมื่อพ่อกะควดทำการฝึกฝนกำลังชาวบ้านและสะสมอาวุธ พร้อมทั้งเสบียงอาหารไว้เพียงพอแล้ว ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2445 ท่านได้นำประชาชนเข้าไปโจมตีเมืองสองคอนและเมืองสะหวันนะเขต ซึ่งมีค่ายทหารฝรั่งเศสตั้งอยู่

ในขณะที่พ่อกะควดและสมัครพรรคพวกชาวลาวโจมตีเมืองสะหวันนะเขต ฝรั่งเศสได้ขอกำลังทหารจากเวียดนามได้มาสมทบกับกองทหารฝรั่งเศสที่สะหวันนะเขตเพื่อทำการปราบปราม ฝรั่งเศสได้ปราบปรามขบวนการนี้อย่างรุนแรง โดยใช้วิธีระดมยิงปืนไปยังขบวนการของพ่อกะควดซึ่งเป็นเหตุให้สมาชิกเสียชีวิตถึง 200 คน สมาชิกบางส่วนหนึ่งรอดไปได้พร้อมกับได้ออนกำลังหลบหนีไปตามเส้นทางหมายเลข 9 เคลื่อนไปถึงเซโปน แขวงสุวรรณเขต ขบวนการนี้ได้พยายามรวบรวมกำลังขึ้นมาใหม่ แต่ถูกฝรั่งเศสปราบปรามอย่างหนัก จนในที่สุดพ่อกะควดถูกจับพร้อมกับสมาชิกและถูกสังหาร ทำให้ขบวนการพ่อกะควดสลายไปในปี พ.ศ. 2446(สุทัศน์ มั่งไธสง,2539: 48-49)

1.2 กลุ่มครูคำ (พ.ศ.2463)

ผู้นำของขบวนการนี้คือ ครูคำ ท่านเกิดที่บ้านหนองใส ตาแสงสีทอน เมืองเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย ต่อมาครอบครัวของครูคำ ซึ่งเป็นสมาชิกขบวนการผู้มีบุญทำการต่อต้านการปกครองของรัฐบาลไทย โดยหนีจากการปราบปรามของฝ่ายไทยมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองเวียงจันทน์ ครูคำไม่พอใจที่ฝรั่งเศสเกณฑ์แรงงานและจัดเก็บภาษี โดยเฉพาะการเก็บภาษีเงินพิเศษอุดหนุนบริเวณภาคกลางของลาว คือ แขวงเวียงจันทน์ เพื่อนำไปช่วยฝรั่งเศสในสงครามโลกครั้งที่ 1 (ระหว่าง พ.ศ. 2457 -2461)

ครูคำซึ่งเป็นปัญญาชนท้องถิ่นได้ใช้วิธีการทางการเมืองและการศาสนาต่อสู้กับฝรั่งเศสด้วยวิธีการโฆษณาปลุกกระดมในบริเวณนครเวียงจันทน์ เพื่อชักชวนนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ แพทย์ พระภิกษุ สามเณร ประชาชนทั่วไป ให้มาร่วมมือกัน โดยไม่ยอมเสียภาษีและไม่ไปใช้แรงงานเกณฑ์รับใช้ฝรั่งเศส นอกจากนั้นครูคำยังได้สอนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติลาวและเรื่องการเมืองให้แก่พระสงฆ์ นักเรียน เพื่อให้เกิดความรักชาติ โดยเน้นว่าชาติลาวเป็นชาติเก่าแก่ ที่เคยปกครองตนเองและมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ เมื่อถูกรุกรานที่สามัคคีกันต่อสู้กับศัตรู ในขณะที่ขบวนการครูคำดำเนินการต่อต้านฝรั่งเศสอยู่นั้น ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ขึ้น ฝรั่งเศสได้เรียกเก็บภาษีอุดหนุนบริเวณเมืองหาดทรายฟอง แขวงเวียงจันทน์ ทำให้ประชาชนบริเวณนั้นไม่พอใจฝรั่งเศสจึงทำการต่อต้านด้วยการไม่เสียภาษีและไม่ไปใช้แรงงานเกณฑ์ เป็นเหตุให้ฝรั่งเศสจับกุมและคุมขังประชาชนที่ต่อต้านฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก ซึ่งกลับทำให้ประชาชนลาวพากันต่อต้านฝรั่งเศสเพิ่มขึ้น เมื่อครูคำเห็นเหตุการณ์เป็นดังนั้น จึงได้ตั้งตัวเป็นหัวหน้ารวมพลังประชาชนที่บ้านหาญกัญญา แขวงเวียงจันทน์ เตรียมการต่อสู้กับฝรั่งเศส ประชาชนกลุ่มนี้ใช้อาวุธพื้นบ้านที่พอหาได้ เช่น มีด ดาบ แหลม หอก ธนู แล้วเคลื่อนกำลังเข้าสู่นครเวียงจันทน์ในกลางเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2463 ในขณะที่ครูคำนำขบวนเคลื่อนมาจากเมืองหาญกัญญา เพื่อที่จะเดินทางไปยังเวียงจันทน์ กองทหารฝรั่งเศสที่เวียงจันทน์ได้ยกกองทัพออกมาสกัดขบวนการนี้ไว้ สมาชิกของขบวนการครูคำได้ต่อสู้กับทหารฝรั่งเศสอย่างกล้าหาญ แต่ในที่สุดก็ต้องล่าถอยเพราะขาดอาวุธที่มีประสิทธิภาพและมีกำลังพลน้อยกว่าฝ่ายฝรั่งเศส ทำให้สมาชิกขบวนการครูคำแตกกระจัดกระจายหลบหนีไป ฝ่ายครูคำได้รับบาดเจ็บและถูกจับได้ในครั้งนั้น แต่ต่อมาครูหลบหนีเข้ามาอาศัยดินแดนไทยจนกระทั่งสิ้นชีวิตในที่สุด

จะเห็นได้ว่าขบวนการต่อสู้ของชนเผ่าลาวลุ่มก่อนสมัยขบวนการกู้ชาติลาวอิสระมีสองขบวนการ ขบวนการแรกคือ กลุ่มผู้มีบุญ เกิดขึ้นในบริเวณลาวภาคใต้และมีลักษณะพิเศษที่ใช้อุดมการณ์ความเชื่อในเรื่องผู้มีบุญเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส นับว่าเป็นการใช้แนวคิดแบบจารีตเพื่อ

ต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศส ส่วนขบวนการที่ 2 คือ กลุ่มครุฑำซึ่งเป็นปัญญาชนท้องถิ่นได้ใช้วิธีการทางการเมืองเพื่อระดมมวลชน

2. ขบวนการต่อสู้ของชนเผ่าลาวเทิง

ชนเผ่าลาวเทิงเป็นกลุ่มชนชาติที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ใช้ภาษาตระกูลมอญ-เขมร (Austro Asia) ซึ่งมีอยู่ประมาณ 40 เผ่า เช่น เผ่าขมุ ละแ ตอ อล็ก ตาโฮ้ย กะเส็ง ละเวน ละแง ตะเหลียง เป็นต้น ชนเผ่าลาวเทิงเป็นกลุ่มชนชาติดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในภาคพื้นทวีปบริเวณภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งบริเวณที่เป็นประเทศลาวในปัจจุบันมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ชนชาติลาว-ไท สถาปนาอาณาจักรล้านช้างขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 ชนชาติลาว-ไท จึงมีฐานะเป็นชนชั้นปกครอง ส่วนชาวพื้นเมืองดั้งเดิมกลายเป็นทาส ชนชาติลาว-ไท เรียกพวกนี้ตามฐานะทางสังคมว่า “ข้า” (ข้า) ซึ่งทำหน้าที่ส่งส่วยผลิตผล เช่น ข้าว พืชผล แร่ธาตุ และของป่า รวมทั้งแรงงานให้แก่ลาวกลุ่ม ชนเผ่าลาวเทิงตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่สูงบริเวณป่าเขาและอยู่รวมกันเป็นเผ่า มีหัวหน้าเผ่าปกครอง สืบทอดกันมา ชนเผ่าลาวเทิงส่วนมากมีอาชีพทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และหาของป่า แต่ละเผ่ามีภาษาพูดแตกต่างกันออกไป ในเรื่องความเชื่อชนเผ่าลาวเทิงนับถือผี การที่ลาวเทิงมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าลาวกลุ่ม ดังนั้นจึงมีขบวนการลาวเทิงที่ต่อต้านการปกครองของลาวกลุ่ม ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสปกครองลาว กลุ่มลาวเทิงจึงมีปฏิกริยาต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสเช่นกัน ซึ่งได้แก่ ขบวนการต่อไปนี้

2.1 กลุ่มองแก้วและองกมมะคำ (พ.ศ.2444-2479)

ขบวนการต่อสู้โดยกลุ่มขององแก้วและองกมมะคำเกิดขึ้นในบริเวณลาวภาคใต้ โดยเฉพาะแคว้นอัตตะบือ จำปาศักดิ์ สาละวัน และสุวรรณเขต องแก้วเกิดที่บ้านจะลาม เมืองท่าแตง แขวงสาละวัน เป็นชนเผ่าแะ ท่านเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องยาพื้นบ้านทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเคารพนับถือ อีกทั้งยังมีความรู้กว้างขวาง เนื่องจากประสบการณ์ที่ได้เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งได้แก่ ประเทศไทย พม่า กัมพูชา และได้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ชาวต่างชาติปกครองลาวอย่างไม่ยุติธรรม เช่น การเก็บภาษี การเกณฑ์แรงงาน

ในขณะนั้นฝรั่งเศสได้เพิ่มความสนใจลาวภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณพูเพียงบอละเวนเป็นพิเศษ เพราะเป็นเขตยุทธศาสตร์ กล่าวคือ พูเพียงบอละเวนมีชายแดนติดต่อกัน 3 ประเทศคือ ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ฝรั่งเศสจึงต้องการบริเวณนี้เพื่อเป็นฐานในการปกครองสหภาพอินโดจีนทั้งหมด นอกจากนี้บริเวณดังกล่าวยังเป็นแหล่งเศรษฐกิจของลาว เนื่องจากมีสภาพดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูก ทั้งยังมีป่าธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ฝรั่งเศสได้ยึดครองที่ดินบริเวณพูเพียงบอละเวนเพื่อทำไร่ขนาดใหญ่ เช่น ไร่ยาสูบ กาแฟ ยางพารา เป็นต้น โดยเกณฑ์แรงงานประชาชนลาวไป

เป็นกรรมกรในไร่ดังกล่าว พร้อมทั้งบังคับให้เสียดิน ขณะเดียวกันฝรั่งเศสยังนำศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมาเผยแพร่อีกด้วย ทำให้ผู้นำและประชาชนเผ่าต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่บริเวณภาคใต้ลาวไม่พอใจฝรั่งเศส เช่น ฮ่องแก้วชนเผ่าละแวง องทองชนเผ่าละแวง องรองและองยอดชนเผ่ากะตู่ เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ได้รวมประชาชนลาวเผ่าต่าง ๆ ต่อต้านฝรั่งเศส แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากฝรั่งเศสมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย มีการวางแผนการสู้รบที่ดี ตลอดจนมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพในด้านการรบมากกว่า

ในจำนวนผู้นำลาวทางเผ่าต่าง ๆ ที่อ้างถึง ฮ่องแก้วเป็นผู้นำที่มีบทบาทเด่นที่สุด ท่านได้รวบรวมประชาชนโดยใช้วิธีโน้มน้าวด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์พร้อมกับการรวบรวมกำลังของลาวทางเผ่าต่าง ๆ ด้วยการส่งคำพยากรณ์ไปยังบริเวณหมู่บ้านในลาวภาคใต้ เพื่อชักชวนให้ชนเผ่าต่าง ๆ มาร่วมสนับสนุนขบวนการ ในปีพ.ศ. 2444 ฮ่องแก้วได้ชักชวนประชาชนในเขตพุกเพียงบอละเวนไปร่วมทำบุญที่ภูเขาค่า ซึ่งคณะของฮ่องแก้วได้จัดทำพิธีกรรมต่าง ๆ กุศโลบายของฮ่องแก้วเป็นการปลุกกระดมให้ประชาชนเข้าร่วมขบวนการและได้ผลดี เพราะมีประชาชนเป็นจำนวนมากได้ให้การสนับสนุน ประชาชนเหล่านั้นได้นำเสบียงอาหาร เช่น หมู ไก่ เป็ด มาเช่นบวงสรวงบูชาในพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งเสบียงอาหารนี้จะถูกนำไปเลี้ยงสมาชิกขบวนการ ต่อมาเมื่อฮ่องแก้วรวบรวมประชาชนลาวได้จำนวนมากแล้ว ท่านได้ใช้วิธีการทหารจัดตั้งกองกำลังพื้นเมืองขึ้นที่บ้านตอก ตาแสงเซกอง แขวงสาละวิน และที่บริเวณหนองเมด ในภาคกลางของลาว รวมทั้งบริเวณพุกเพียงบอละเวน นอกจากนี้ยังเตรียมอาวุธพื้นเมืองเช่น ดาบ หลาว แหลม ธนู เพื่อต่อสู้ขับไล่ฝรั่งเศส

ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2444 ฮ่องแก้วได้นำสมาชิกขบวนการทำการต่อสู้กับฝรั่งเศส โดยการบุกเข้ายึดครองวัดท่าแดง พุกเพียงบอละเวน ซึ่งในระยะแรกขบวนการนี้ได้รับชัยชนะ ดังนั้นจึงดำเนินการไปได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งฝรั่งเศสไม่สามารถปราบปรามได้ เมื่อเวลาผ่านไป 6 ปี ในที่สุดฝรั่งเศสในอินโดจีนจึงจัดให้มีการประชุมเพื่อปราบปรามและยุติขบวนการต่อต้านอำนาจฝรั่งเศสโดยชาวลาวกุ่มนี้ ความเห็นของที่ประชุมในครั้งนั้นสรุปว่าควรจะใช้วิธีทางทหาร ด้วยเหตุนี้ในเวลาต่อมากองทหารฝรั่งเศสจึงเข้าโจมตีเขตที่ตั้งของขบวนการองแก้ว ซึ่งอยู่ที่ภูกะแต และยึดพื้นที่ได้ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2449 ซึ่งใช้ระยะเวลาในการปราบปราม 4 เดือน ขณะที่ดำเนินการสู้รบกับขบวนการกู้ชาติลาว ฝรั่งเศสได้เผาทำลายหมู่บ้านเพื่อไม่ให้มีเสบียงอาหารหลงเหลืออยู่ แต่ไม่อาจปราบปรามขบวนการนี้ได้อย่างเด็ดขาด

ต่อมาฝรั่งเศสวางแผนกำจัดองแก้วด้วยการส่งข้าราชการพื้นเมืองลาวมาเจรจาสันติภาพในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 ในครั้งนั้นฝรั่งเศสได้ยิงปืนสังหารองแก้ว ขณะที่เข้าไปในที่ประชุมเพื่อเจรจาสันติภาพตามที่ฝรั่งเศสยื่นข้อเสนอ ขบวนการกู้ชาติครั้งนี้จึงได้สูญเสียงแก้ว ซึ่งเป็นผู้นำไปในครั้งนั้น แต่ได้มีผู้นำคนใหม่ที่มีความสามารถคือ องกมมะคำ ท่านเกิดที่บ้านหนอง

เมตพูเพียงบอละเวน องกมมะคำเป็นผู้ประสานต่อเจตนาธรรมณ์ในการต่อต้านฝรั่งเศส โดยใช้ทั้งวิธีการทหารและการเมือง โดยทำการติดต่อกับผู้นำลาวทางเผ่าต่าง ๆ ในบริเวณนั้นและบริเวณรอบนอกออกไป รวมทั้งชนเผ่าลาวลุ่มในแขวงปากเซ จำปาศักดิ์ สาละวัน อັตตะบือ สี่พันดอน เพื่อร่วมมือต่อต้านฝรั่งเศส โดยการไม่เสียส่วยค่าหัว ไม่เสียภาษี ไม่เป็นกรรมกรให้แก่ฝรั่งเศส นอกจากนี้องกมมะคำยังได้คิดดัดแปลงอักษรขอมขึ้นใช้ในหมู่มชนเผ่าลาวทางซึ่งเป็นวิธีปลูกจิตสำนึกในเผ่าลาวทางให้มีความภูมิใจในเผ่าของตน ขบวนการขององกมมะคำได้จัดตั้งฐานที่ตั้งขึ้นตามฝั่งซ้ายแม่น้ำเซกะตางและทำการเพาะปลูกเพื่อเลี้ยงชีพ เช่น ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ขณะเดียวกันทหารของขบวนการนี้ได้ตีเหล็ก หลอมตะกั่ว เพื่อทำเป็นอาวุธขึ้นใช้ในการต่อสู้กับฝรั่งเศส

องกมมะคำได้นำขบวนการกู่ชาติต่อสู้กับฝรั่งเศสตั้งแต่ พ.ศ. 2453-2479 ในระยะ 26 ปีดังกล่าวฝรั่งเศสได้ใช้นโยบายเกลี้ยกล่อมผู้นำของขบวนการนี้ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ จึงทำให้ฝรั่งเศสหันมาใช้นโยบายด้านทหารปราบปรามผู้ต่อต้านควบคู่กับการทำลายเศรษฐกิจหมู่บ้าน กล่าวคือ ฝรั่งเศสไปตั้งค่ายทหารอยู่ห่างจากที่ตั้งขององกมมะคำที่ภูกะแตประมาณ 18 กิโลเมตร แล้วทำการเผาและทำลายเสบียงอาหาร เช่น เผาถางข้าว ฆ่าสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน พร้อมทั้งนำกำลังทหารเข้าปราบปรามประชาชนลาวที่ต่อต้าน โดยการฆ่าและจับกุม ดังจะเห็นได้จากปี พ.ศ.2478 ฝรั่งเศสได้ทำลายหมู่บ้านต่างๆ ในลาวภาคใต้ประมาณ 200 หมู่บ้าน และจับกุมประชาชนประมาณ 5,000 คน จนกระทั่งในปลายเดือนกันยายน พ.ศ.2479 ฝรั่งเศสจึงสามารถสังหารองกมมะคำได้สำเร็จ โดยใช้ข้าราชการพื้นเมืองนำทางไปถึงที่พักขององกมมะคำ แล้วใช้ยุทธวิธีรบแบบกองโจรจึงสามารถสังหารได้ ภายหลังจากสิ้นผู้นำที่มีความสามารถทั้งในด้านทหารและการเมืองแล้ว ขบวนการกู่ชาติกลุ่มนี้ค่อยๆ สลายไปในที่สุด

ขบวนการต่อสู้โดยชนเผ่าลาวทางเกิดขึ้นในบริเวณแหล่งเศรษฐกิจและเขตยุทธศาสตร์ของประเทศ คือพูเพียงบอละเวนซึ่งตั้งอยู่ในลาวภาคใต้ ขบวนการนี้มีจุดมุ่งหมายต่อต้านฝรั่งเศสและได้ปฏิบัติการอย่างเข้มแข็งต่อเนื่องเป็นเวลานาน จนกล่าวได้ว่าเป็นขบวนการที่ฝรั่งเศสใช้เวลาปราบปรามนานที่สุดถึง 35 ปี

ขบวนการองแก้วและองกมมะคำแม้ว่าจะไม่ประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับฝรั่งเศส แต่ขบวนการกู่ชาติลาวอิสระได้ยึดถือเป็นตัวอย่างในการต่อสู้กับฝรั่งเศสในเวลาต่อมา อีกทั้งยังมีสมาชิกขบวนการกู่ชาติลาวอิสระที่รับเจตนาธรรมณ์สืบเนื่องมาจากกลุ่มองแก้ว องกมมะคำ คือ ท่านสีทัน ซึ่งเป็นบุตรชายขององกมมะคำ(สุทันต์ มั่งไธสง,2539: 52-55)

1.3 ขบวนการต่อสู้ของชนเผ่าลาวสูง

ชนเผ่าลาวสูงหรือพวกชาวเขาเป็นชนชาติที่พูดภาษาในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต ตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านกระจัดกระจายอยู่ตามไหล่เขาหรือบนภูเขา ในที่สูงทางเหนือและ

ตะวันออกของแขวงคำม่วน เช่น ชนเผ่า ม้ง เย้า โลโล อีก็้อ มูเซอ แลนแตน เป็นต้น ชนเผ่าลาวสูงมีอาชีพทำข้าวไร่ ไร่ฝิ่น ลำเนื้อ เลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ม้า และหาของป่า เป็นต้น ชนเผ่าลาวสูงนอกจากจะมีความแตกต่างจากลาวลุ่มในด้านภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อแล้ว ยังมีข้อจำกัดในด้านภูมิศาสตร์ ทำให้ชนเผ่าลาวสูงติดต่อกับลาวลุ่มน้อยมาก ซึ่งมีผลให้เกิดข้อจำกัดในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสองชนชาติด้วย อาจกล่าวได้ว่าพวกเขาเกือบทั้งหมดไม่รู้จักอักษรลาว พวกเขาติดต่อกับโลกภายนอกโดยผ่านหัวหน้าเผ่าของตน หัวหน้าเผ่าลาวสูงจึงมีบทบาทสำคัญในการปกครองหมู่บ้าน แต่เมื่อฝรั่งเศสปกครองลาวทำให้หัวหน้าเผ่าสูญเสียทั้งอำนาจการปกครองที่เคยมีมา รวมทั้งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือหัวหน้าเผ่าต้องปกครองชนเผ่าของตนตามคำสั่งของฝรั่งเศส เช่น ประชาชนเผ่าม้งจะต้องเสียด้วยค่าหัวเป็นฝิ่นคนละ 1 กิโลกรัม และถูกเกณฑ์แรงงาน ถูกเก็บเงินอุดหนุนเพื่อนำไปช่วยในสงครามโลกครั้งที่ 1 ดังนั้นจึงสังเกตเห็นว่าผู้นำขบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสส่วนใหญ่เป็นพวกลาวสูง ที่สำคัญมีดังนี้

3.1 กลุ่มพญาคำลือ (พ.ศ.2451)

ขบวนการต่อต้านอำนาจฝรั่งเศสนี้เกิดขึ้นในลาวภาคเหนือ บริเวณแขวงเชียงขวาง เมืองคำ บริเวณรอบ ๆ เขตนั้น และเมืองสิงห์ ภายใต้การนำของพญาคำลือ ซึ่งเป็นผู้ปกครองเมืองสิงห์

สาเหตุการต่อต้านอำนาจฝรั่งเศสเริ่มจากปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวคือฝรั่งเศสซื้อฝิ่นจากชาวม้งแล้วบังคับให้ขายในราคาถูก นอกจากนี้ประชาชนเผ่าม้งยังเสียด้วยค่าหัวในอัตรา 1 คนต่อฝิ่น 1 กิโลกรัม ทำให้ชาวม้งไม่พอใจ

พญาคำลือปลุกระดมชาวม้งในเมืองสิงห์ไม่ให้เสียภาษี ไม่ไปใช้แรงงานเกณฑ์ตามคำสั่งของฝรั่งเศส ขณะเดียวกันพญาคำลือรวบรวมชาวม้งได้ประมาณ 200 คน จึงรวบรวมกำลังที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเพื่อระดมพลต่อสู้กับฝรั่งเศส เมื่อพญาคำลือเตรียมกำลังพลและอาวุธพร้อมแล้วจึงได้บุกโจมตีเมืองสิงห์เมื่อปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2451

ฝรั่งเศสพยายามป้องกันเมืองสิงห์จนสุดความสามารถทำให้พญาคำลือต้องหลบไปซ่อนอยู่ในเขตพม่า ต่อมาฝรั่งเศสได้วางแผนกำจัดพญาคำลือโดยชวนท่านมาเพื่อเจรจายุติการสู้รบ แต่เมื่อพญาคำลือมาตามคำเชิญ ฝรั่งเศสจึงจับตัวพญาคำลือไว้ได้ เรื่องราวของพญาคำลือเป็นอย่างไรต่อไป ไม่มีเอกสารบันทึกไว้แต่การที่ฝรั่งเศสสามารถจับตัวพญาคำลือได้ทำให้ขบวนการนี้สลายไปในที่สุด

3.2 กลุ่มเจ้าวรรณภูมิ (พ.ศ.2451-2453)

ขบวนการต่อต้านอำนาจฝรั่งเศสของกลุ่มเจ้าวรรณภูมินี้เกิดขึ้นในภาคเหนือของลาวบริเวณแขวงพงสาตี ผู้นำคือ เจ้าวรรณภูมิ ชนเผ่าม้ง ท่านผู้นี้มีบทบาทเป็นผู้นำท้องถิ่นที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือศรัทธา ฝรั่งเศสได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้ควบคุมนักโทษอยู่เมืองอุไ้ การที่เจ้าวรรณภูมิทำงานใกล้ชิดกับฝรั่งเศสทำให้ได้เรียนรู้วิธีจัดตั้งและควบคุมกองกำลังแบบใหม่ และยังเห็นความไม่เป็นธรรมที่ฝรั่งเศสปกครองประชาชนลาว โดยเฉพาะการเสียดาญีและเกณฑ์แรงงาน

เจ้าวรรณภูมิจึงได้ปลุกระดมชาวลาวเผ่าม้งที่ถูกฝรั่งเศสจับเป็นนักโทษ ซึ่งนักโทษเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกจับเพราะต่อต้านการเสียดาญีและเกณฑ์แรงงาน จึงทำให้ขบวนการนี้มีลักษณะพิเศษ คือ มีสมาชิกที่เป็นนักโทษเป็นส่วนใหญ่ เจ้าวรรณภูมิได้ดำเนินการรวบรวมสมาชิกอย่างลับ ๆ เพื่อที่จะเตรียมต่อสู้กับฝรั่งเศส แต่ความเคลื่อนไหวนี้ทราบถึงฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจึงจับเจ้าวรรณภูมิขังคุก แต่ท่านหลบหนีการคุมขังออกมาหลายครั้ง เช่น ปี พ.ศ. 2451 ฝรั่งเศสจับเจ้าวรรณภูมิไปขังไว้ที่เวียงจันทน์ แต่ท่านสามารถหลบหนีไปอยู่พงสาตี ทำให้เจ้าวรรณภูมิสามารถปรับปรุงกำลังทั้งในด้านการทหารและจัดเตรียมอาวุธจนกระทั่งเมื่อเตรียมยุทธปัจจัยในการต่อสู้พร้อมแล้ว เจ้าวรรณภูมิจึงได้นำทหารไปโจมตีเมืองอุเหนือและเมืองอุไ้ และใช้ยุทธวิธีระบบกองโจรในบริเวณอื่น

ฝรั่งเศสได้ใช้กำลังทหารปราบปรามและดำเนินนโยบายการเมือง แต่ในระยะแรกไม่สามารถปราบปรามขบวนการนี้ได้ เพราะเจ้าวรรณภูมิคุ้นเคยกับภูมิประเทศจึงทำให้สามารถหลบหนีการปราบปรามของฝรั่งเศสได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งฝรั่งเศสได้วางแผนกำจัดเจ้าวรรณภูมิโดยใช้ข้าราชการพื้นเมืองเป็นผู้ประสานงานเชิญท่านมาเจรจาเพื่อทำความตกลง ทำให้เจ้าวรรณภูมิถูกทหารฝรั่งเศสจับได้ในขณะที่เดินทางมาจากเมืองอุไ้เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ทหารฝ่ายภูซาดิพยายามช่วยเจ้าวรรณภูมิให้หลบหนี แต่ครั้งนั้นเจ้าวรรณภูมิถูกอาวุธบาดเจ็บสาหัส ทำให้สิ้นชีวิตในเวลาต่อมา ซึ่งมีผลทำให้ขบวนการนี้ขาดผู้นำ ประกอบกับฝรั่งเศสทำการปราบปรามขบวนการนี้อย่างหนัก หลังจากนั้นฝรั่งเศสได้ป้องกันไม่ให้เกิดขบวนการนี้ขึ้นอีก โดยจัดแยกเมืองอุไปขึ้นกับหลวงพระบาง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีแบ่งแยกแล้วปกครอง จึงทำให้ขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสบริเวณเมืองอุอ่อนกำลังลงและสลายไปในที่สุด

3.2 กลุ่มม้งซาเหนือ (พ.ศ.2457-2458)

ขบวนการนี้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชนเผ่าม้งที่แขวงซาเหนือบริเวณภาคเหนือของลาว กลุ่มม้งซาเหนือนี้ไม่ปรากฏผู้นำที่ชัดเจน จึงดูเหมือนจะเป็นการรวมตัวของกลุ่มม้งซาเหนือที่ไม่พอใจฝรั่งเศส ทั้งนี้เนื่องมาจากฝรั่งเศสเก็บเงินภาษีเพิ่มขึ้นเพื่อนำไปใช้จ่ายใน

สงครามโลกครั้งที่ 1 การเก็บภาษีดังกล่าวทำให้ชาวม้งฆ่าเนื้อเพื่อครีอนเพราะต้องหาเงินมาเสียภาษีโดยการขายสัตว์เลี้ยงและขายทรัพย์สิน เป็นต้น

ชาวม้งฆ่าเนื้อจึงรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศสโดยการส่งข่าวเรียกร้องให้ม้งแขวงฆ่าเนื้อและรอบ ๆ บริเวณนั้นต่อต้านฝรั่งเศส จนกระทั่งสมาชิกขบวนการนี้ยึดเมืองฆ่าเนื้อได้ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457 จากชัยชนะดังกล่าวทำให้ม้งในแขวงอื่น ๆ พวกกันสนับสนุนขบวนการนี้เพิ่มขึ้น โดยการสมัครเป็นกองกำลังทหารและมอบอาวุธให้ ขณะเดียวกันสมาชิกขบวนการยังขายจุดมุ่งหมายซึ่งแต่เดิมเพียงแต่เรียกร้องให้ชนเผ่าต่าง ๆ ร่วมกันต่อต้านฝรั่งเศส เพื่อยุติการยึดครองของฝรั่งเศส โดยเรียกร้องให้ชาวเผ่าม้งต่อสู้เพื่ออิสรภาพในการปกครองตนเอง

ฝรั่งเศสไม่สามารถใช้กำลังทหารปราบปรามขบวนการนี้ได้เพราะชาวม้งฆ่าเนื้อใช้ยุทธวิธีระบบกองโจร อีกทั้งกองทหารฝรั่งเศสซึ่งเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางมาจากเวียดนามต้องประสบกับปัญหาขาดแคลนเสบียงอาหารและเผชิญกับสภาวะอากาศหนาวเย็นอีก ดังนั้นฝรั่งเศสจึงประกาศกฎอัยการศึกบริเวณแขวงฆ่าเนื้อ แขวงหัวของ และภาคเหนือหลวงพระบาง เพื่อสกัดการขยายตัวของขบวนการนี้ พร้อมกับเพิ่มกำลังทหารขึ้น โดยการนำทหารมาจากเวียงจันทน์และเวียดนามทำการโจมตีขบวนการกู่ชาตินี้ จึงเป็นเหตุให้ขบวนการนี้สลายตัว

3.3 กลุ่มองแสน (พ.ศ.2458-2460)

ผู้นำของขบวนการนี้คือองแสน ซึ่งเป็นผู้นำท้องถิ่นในแขวงพงสาละ บริเวณภาคเหนือของลาว ท่านผู้นี้ต่อต้านอัตรการเสียภาษีและการเกณฑ์แรงงานโดยฝรั่งเศส ทั้งยังต้องการขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากลาวด้วย

องแสนได้ใช้วิถีทางการเมืองและการทหารควบคู่กันไป คือ ในด้านการเมืองท่านได้ปลุกระดมชาวม้งในแขวงพงสาละต่อต้านฝรั่งเศส ขณะเดียวกันก็ได้รวบรวมชาวม้งประมาณ 300 คน เดินทางจากเมืองขวาไปเมืองอุเหนือ เพื่อสำรวจบริเวณนั้นและสืบหาข้อมูลเพื่อนำมาวางแผนโจมตีฝรั่งเศส ส่วนวิถีทางทหารสืบเนื่องมาจากการที่ขบวนการนี้มีกำลังทหารเพิ่มขึ้นเมื่อครั้งที่ฝรั่งเศสได้ระดมทหารจากเวียดนามมาปราบปรามม้งฆ่าเนื้อ พ.ศ. 2458 ทำให้กองกำลังของม้งฆ่าเนื้อหลบหนีเข้าป่า บางกลุ่มได้หลบหนีไปอยู่กับกลุ่มองแสน ทำให้ขบวนการขององแสนมีกำลังเพิ่มขึ้น จนสามารถยึดได้เมืองพงสาละ มกฝ่าและลองนายได้ในเวลาต่อมา ทว่าในขณะที่กลุ่มองแสนเตรียมกำลังเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศสต่อไปนั้น ฝรั่งเศสได้ส่งทหารจากเมืองฮานอยมาที่ลาวภาคเหนือเพื่อปราบปรามการเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมเหล่านี้ โดยในระยะแรกฝรั่งเศสสามารถควบคุมสถานการณ์ที่เมืองอุเหนือได้และคาดหวังที่จะทำลายฐานที่ตั้งของขบวนการม้งฆ่าเนื้อที่ภูเขาตาซาน แต่ฝรั่งเศสดำเนินการไม่สำเร็จเพราะกลุ่มองแสนใช้ยุทธวิธีการรบแบบกองโจรทำการต่อสู้ กำลังขององแสนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนขยายไปถึงเมืองพงสาละ มกฝ่าและลองนาย ในระยะแรก

ฝรั่งเศสใช้วิธีปราบปรามขบวนการดังกล่าว โดยส่งกำลังทหารจากเวียดนามมาเพิ่มในลาวภาคเหนือ พ.ศ. 2457 แต่ขณะนั้นกำลังพลและจำนวนอาวุธของขบวนการองแสนก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ในที่สุดฝรั่งเศสได้จัดตั้งกองพันพิเศษขึ้น โดยเฉพาะเพื่อปราบปรามขบวนการต่อสู้กลุ่มนี้ และใช้ยุทธวิธีทหารในการแบ่งแยกเป็นเขต ๆ และเข้าโจมตีในแต่ละเขต เช่น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2458 ทหารฝรั่งเศสยึดได้เมืองลองนาย มกฟา และพงสาดิ จนกระทั่งในที่สุดทหารขององแสนได้หลบหนีไปอาศัยอยู่ตามป่า ขณะเดียวกันฝรั่งเศสใช้วิธีการปกครองในเขตภาคเหนือของลาวอย่างเข้มงวด คือตั้งเป็นเขตทหารที่ 5 เพื่อใช้ทหารปกครองปราบปรามประชาชนที่ยังคงต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งเขตดังกล่าวประกอบไปด้วยทหารราบ 3 กองพัน ทหารรักษาเมือง 1 กองพัน นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังคงจัดตั้งทหารรักษาเมืองเพื่อตรวจตราบริเวณเขตทหารที่ 5 ทั้งที่เป็นเขตเมืองและชนบทในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2459 – 2460 เอกสารประวัติศาสตร์ลาวยังบันทึกถึงการเคลื่อนไหวของขบวนการกลุ่มองแสน แต่ภายหลังพ.ศ. 2460 ซึ่งเป็นปีที่ฝรั่งเศสปราบปรามกลุ่มองแสนอย่างรุนแรงนั้นไม่ปรากฏว่ามีบันทึกเกี่ยวกับขบวนการนี้อีกต่อไป

3.4 กลุ่มเจ้าฟ้าปิดใจ (พ.ศ.2461-2465)

ผู้นำขบวนการคือเจ้าฟ้าปิดใจชนเผ่าม้ง ผู้ซึ่งต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศสในบริเวณภูจอมจิกจอมจัน แขวงหัวของภาคเหนือลาว ภายหลังจากนั้นจึงขยายไปในบริเวณแขวงหัวของ อุดมไซ หลวงพระบาง เชียงขวาง และเขตตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ปัจจัยที่เกิดขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสนี้มีลักษณะคล้ายกับขบวนการต่อสู้ของลาวกลุ่มอื่น ๆ คือ ผู้นำไม่พอใจฝรั่งเศสที่ปกครองประชาชนลาวอย่างไม่เป็นธรรม เช่น การเก็บส่วยค่าหัว การซื้อฝิ่นราคาถูกลง และการเกณฑ์แรงงาน

ขบวนการกลุ่มเจ้าฟ้าปิดใจได้ดำเนินการต่อสู้กับฝรั่งเศสโดยใช้วิธีการทางด้านทหารและการเมือง ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก (พ.ศ.2461-2462) เจ้าฟ้าปิดใจได้โฆษณาปลุกระดมและชักชวนไม่ให้ชาวเมืองไปเสียภาษี ไปเกณฑ์แรงงาน และทำกิจกรรมอื่น ๆ ให้กับฝรั่งเศส ขณะเดียวกันได้แต่งตั้งผู้แทนของท่านไปติดต่อกับชาวเผ่าม้ง ซึ่งตั้งถิ่นฐานในเขตต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้ร่วมมือกันต่อสู้กับฝรั่งเศส การดำเนินการดังกล่าวทำให้ขบวนการนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ.2461 ขบวนการต่อสู้กลุ่มนี้จึงได้เริ่มทำทลายอำนาจของฝรั่งเศสอย่างเปิดเผย และได้ขยายการสู้รบไปจนถึงเขตตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะส่งกำลังทหารจากเวียดนามมาปราบปราม แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะสมาชิกของขบวนการนี้ทำการสกัดกั้นการเคลื่อนทัพของฝรั่งเศส โดยได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มลาวเทิงด้วย โดยมีลาวเทิงมาสมัครเป็นทหาร มอบอาวุธและเสบียงอาหารให้ เป็นต้น เมื่อฝรั่งเศสเห็นว่าปราบปรามกลุ่มเจ้าฟ้าปิดใจด้วยกำลังไม่ได้ผลจึงเปลี่ยนจาก

การใช้วิธีทางทหารมาเป็นการเกลี้ยกล่อมผู้นำให้ยุติการต่อต้านฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสส่งข้าราชการพื้นเมืองมาเจรจา ซึ่งเจ้าฟ้าปิ๊ดใจแสดงท่าทีจะยอมจำนน ทั้งนี้เพื่อให้ฝรั่งเศสยุติการปราบปรามขบวนการนี้ลงชั่วคราวหนึ่ง เมื่อฝรั่งเศสเห็นว่าการใช้วิธีเกลี้ยกล่อมไม่ได้ผล จึงได้วางแผนปราบปรามขบวนการนี้ด้วยกำลังทหารอีกครั้ง โดยส่งกำลังทหารเข้าโจมตีเขตที่ตั้งของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ทำให้กลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจถอยกำลังไปยังเขตภูเขาแขวงซอนลา ประเทศเวียดนาม ซึ่งผลักดันให้ขบวนการนี้ขยายอิทธิพลเข้าไปบริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปจนถึงเขตเตียนเบียนฟู ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม

ระยะที่สอง (พ.ศ.2462 -2463) ขบวนการของกลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจได้ต่อต้านและต่อสู้กับฝรั่งเศสเป็นระยะ ๆ กล่าวคือ ในปีพ.ศ. 2462 กำลังของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจได้โจมตีค่ายฝรั่งเศสที่เมืองเห็บกะทันหัน โดยใช้วิธีการรบแบบกองโจร ครั้งนั้นฝรั่งเศสต้องถอยออกจากเมืองเห็บ ทำให้กลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจมีอิทธิพลในบริเวณแขวงซำเหนือ เชียงขวาง เพราะในบริเวณดังกล่าวเจ้าฟ้าปิ๊ดใจได้เกลี้ยกล่อมชนเผ่าลาวทางที่อาศัยอยู่ภาคเหนือของลาวเข้าร่วมต่อต้านฝรั่งเศสด้วย ขณะเดียวกันเจ้าฟ้าปิ๊ดใจได้วางแผนปรับปรุงฐานที่ตั้งเพื่อเตรียมพร้อมที่จะต่อสู้กับฝรั่งเศสให้ทันเหตุการณ์ แต่ฝรั่งเศสได้ใช้กำลังทหารเป็นจำนวนมากเพื่อปราบปรามขบวนการนี้ให้ได้ ทำให้ทหารของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจถอยไปตั้งมั่นอยู่ที่ป่าคาภูผาคิน แขวงเชียงขวาง การต่อสู้ระหว่างฝรั่งเศสและทหารกลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจยังคงดำเนินการต่อไป

สำหรับระยะที่สองแห่งการต่อสู้นี้ ฝรั่งเศสได้เพิ่มกำลังทหารที่ส่งมาจากเวียดนามเพื่อปราบปรามขบวนการนี้ แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสมาชิกขบวนการกลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจมีเป็นจำนวนมากและใช้ยุทธวิธีการรบแบบกองโจร ฝรั่งเศสจึงใช้วิธีการทหารและการให้สินจ้างรางวัลเพื่อทำลายขบวนการนี้ โดยแต่งตั้งหัวหน้าทหารลาวต่าง ๆ จากภาคเหนือเวียดนามให้มาช่วยรบในลาวภาคเหนือ ทำหน้าที่บัญชาการสอดแนมเกี่ยวกับกำลังของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจ ส่วนผู้บัญชาการกองพันน้อย เมืองขึ้นเขตที่ 9 ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บังคับบัญชาทหารฝรั่งเศสทั้งหมดในลาวภาคเหนือ มีหน้าที่ปราบปรามการต่อสู้ของขบวนการกลุ่มนี้ ฝรั่งเศสได้เพิ่มกำลังโดยส่งทหารราบจากเวียดนามมาเพิ่ม 7 กองร้อย รวมทั้งกองพิเศษของเขตทหารภาคที่ 5 และทหารปืนใหญ่ 7 หมวด ขณะเดียวกันฝรั่งเศสได้วางแผนด้านทหารดังกล่าว โดยด้านหนึ่งรวบรวมกำลังไว้ แล้วโจมตีเขตที่ตั้งขนาดเล็กของขบวนการภูซาคีที่กระจายอยู่ตั้งแต่เส้นทางสบไม้ถึงเชียงขวาง แล้วรวมกำลังเข้าโจมตีศูนย์กลางที่ตั้งของทหารภูซาคีในบริเวณภูเคย ภูแดง ภูกะชา และภูบ้านดาวขาว เป็นเหตุให้ทหารเจ้าฟ้าปิ๊ดใจถอยหนีไปตั้งอยู่ป่าคาภูผาคิน แขวงเชียงขวาง ต่อมาเมื่อสมาชิกขบวนการเก็บผลิตผลพืชที่ปลูกเรียบร้อยแล้ว ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2463 ทหารดังกล่าวจึงเริ่มบุกโจมตีทหารฝรั่งเศสอีก ทำให้ฝรั่งเศสวางแผนปรับเปลี่ยนวิธีการปราบปรามขบวนการต่อสู้ของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจ

ระยะที่สาม (พ.ศ.2463-2465) กำลังของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจ ได้ขยายอย่างกว้างขวางในเขตหลวงพระบาง แขวงหัวพัน แขวงเชียงขวาง และมีการจัดตั้งกำลังอย่างหนาแน่นในบริเวณดังกล่าว ขบวนการนี้เมื่อขยายไปในบริเวณใด ก็จัดให้มีการแต่งตั้งเจ้าฟ้าขึ้นที่นั่น ซึ่งเป็นวิธีการรวมศูนย์โดยเจ้าฟ้าเหล่านั้นมีฐานะเป็นตัวแทนของเจ้าฟ้าปิ๊ดใจ

ฝรั่งเศสได้ใช้วิธีการรบที่เข้มแข็ง การให้สินจ้างรางวัล เพื่อยุติขบวนการกลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจให้ได้ และทำการเผาหมู่บ้านและพืชพันธุ์ธัญญาหาร พร้อมทั้งสังหารชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการบั่นทอนกำลังทหารของฝ่ายเจ้าฟ้าปิ๊ดใจและทำลายเสบียงอาหาร รวมทั้งใช้วิธีการยุติไม่ให้กลุ่มเจ้าฟ้าปิ๊ดใจติดต่อกับทหารกู่ชาติ ในที่สุดฝรั่งเศสได้จ้างข้าราชการพื้นเมืองทำการสังหารเจ้าฟ้าปิ๊ดใจได้สำเร็จในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2465 ทำให้ขบวนการเจ้าฟ้าปิ๊ดใจค่อยๆ สลายไปในที่สุด

การต่อสู้ของชนเผ่าลาวสูงที่กล่าวมาทั้งหมด ส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่บริเวณที่ราบสูงทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว ด้วยสาเหตุที่คล้ายกันคือผู้นำชนเผ่าไม่พอใจการปกครองของฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเสียภาษีและการเกณฑ์แรงงาน ซึ่งผู้นำดังกล่าวได้ใช้วิธีการโฆษณาปลุกกระดมชนเผ่าลาวสูงให้สำนึกถึงความเป็นชนเผ่าที่รักความเป็นอิสระ จึงควรที่จะร่วมกันต่อต้านกับฝรั่งเศส ขบวนการต่อสู้ของชนเผ่าลาวสูง แม้ว่าจะเกิดขึ้นหลายขบวนการแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสืบเนื่องจากประเพณีที่หัวหน้าเผ่ามีอำนาจมากและมีบทบาทในการติดต่อกับโลกภายนอก ดังนั้นเมื่อผู้นำถูกสังหารจึงขาดบุคลากรที่เข้ามาทำหน้าที่แทนได้ทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ชนเผ่าลาวสูงยังขาดเอกภาพ กล่าวคือ ชนเผ่าลาวสูงแต่ละชนเผ่ามีขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาที่แตกต่างกัน ไม่มีการประสานงานหรือร่วมมือกัน ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้ขบวนการของลาวสูงดำเนินการไม่ประสบความสำเร็จและไม่อาจต้านทานกองทัพฝรั่งเศสซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่า

4. ขบวนการต่อสู้โดยการร่วมมือกับกลุ่มคอมมิวนิสต์อินโดจีน (พ.ศ.2473-2482)

ผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน คือ โฮ จี มินห์ (เหิงย่น ไอ คว็อก) ซึ่งได้รวมกับกัมพูชาและลาวต่อสู้กับฝรั่งเศส โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเอกราชของชาติในอินโดจีน

พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้ส่งผู้แทนไปยังประเทศลาวเพื่อโฆษณาและปลุกกระดมประชาชนลาว โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงานบริเวณในเมืองและบริเวณโรงงานอุตสาหกรรม โดยชี้ให้เห็นว่าฝรั่งเศสกอบโกยผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ค่าจ้าง แรงงาน ที่ดิน เป็นต้น พร้อมทั้งสนับสนุนให้กรรมกรในโรงงานบ่อตะกั่วที่โพนตัว และบ่อแห่งแขวงคำม่วนหยุดงานโดยมีจุดประสงค์เพื่อลดชั่วโมงการทำงาน เพิ่มอัตราเงินเดือน และให้มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล

ขบวนการต่อสู้โดยการร่วมมือกับกลุ่มคอมมิวนิสต์อินโดจีนดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ เพราะขาดความสามัคคีในบรรดาผู้นำระดับท้องถิ่น อีกทั้งฝรั่งเศสวางแผนสกัดกั้นการดำเนินการของขบวนการนี้อย่างมีประสิทธิภาพ มีผลทำให้ขบวนการกู้ชาตินี้หลบไปดำเนินการใต้ดิน เพื่อหลีกเลี่ยงการปราบปรามจากฝรั่งเศส (สุทัศน์ มั่งไธสง, 2539: 55-63)

โดยสรุปแล้วการต่อสู้ของขบวนการกู้ชาติที่เกิดขึ้นภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสนั้นเกิดขึ้นเพราะฝรั่งเศสใช้วิธีการปกครองโดยร่วมกับชาวพื้นเมืองลงไปทำการปกครองทั้งในระดับกลาง ภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ทำให้ผู้นำลดความสำคัญลงพร้อมทั้งสูญเสียผลประโยชน์ต่าง ๆ ด้านสิทธิอำนาจในการปกครองและผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ วิธีการที่ผู้นำส่วนใหญ่ใช้ในการต่อสู้กับฝรั่งเศสแตกต่างกัน คือ ในระยะแรกได้นำอุดมการณ์ทางศาสนามาใช้ โดยการส่งคำพยากรณ์เพื่อเชิญชวนให้ไปทำบุญ และมีการโฆษณาปลุกกระดมเพื่อชักชวนประชาชนให้มาร่วมขบวนการต่าง ๆ บางขบวนการอ้างถึงความรักชาติ ประวัติความเป็นมาของชนชาติลาว และโน้มน้าวให้ประชาชนลาวเห็นว่าฝรั่งเศสปกครองลาวอย่างไม่ยุติธรรม โดยเฉพาะการเก็บภาษีและการเกณฑ์แรงงาน ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนเข้าร่วมและสนับสนุนขบวนการเหล่านั้น โดยการมาบริจาคน้ำดื่มและอาหารเป็นต้น เมื่อแต่ละขบวนการรวบรวมสมาชิกได้พอสมควรแล้ว จึงได้ทำอาหารพื้นเมืองและจัดตั้งฐานที่มั่นให้พร้อมเพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส แต่ทว่าทุกขบวนการที่ต่อสู้กับฝรั่งเศสดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะฝรั่งเศสเป็นชาติที่เจริญทางด้านเทคโนโลยีทางทหาร พร้อมกับได้นำวิธีการต่าง ๆ ในด้านทหารมาใช้ในลาวร่วมกับวิธีการทางการเมือง สำหรับฝ่ายลาวมีจุดอ่อนคือ ขาดความเป็นเอกภาพ เพราะลาวประกอบด้วยชนชาติหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งแต่ละชนเผ่ามีประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ภาษาแตกต่างกัน อีกทั้งสภาพภูมิประเทศยังเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกขบวนการกู้ชาติ รวมถึงขบวนการต่อสู้กลุ่มต่างๆ ไม่มีระเบียบแบบแผนและประสบการณ์ในด้านการรบ จึงเป็นเหตุให้ฝรั่งเศสปราบปรามขบวนการกู้ชาติต่าง ๆ ได้สำเร็จ

การเข้ามาในลาวของญี่ปุ่น

ในปีพ.ศ.2483 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น และประเทศฝรั่งเศสได้เสียอิสรภาพให้กับเยอรมัน มีผลให้ญี่ปุ่นซึ่งอยู่ฝ่ายเดียวกับเยอรมันได้เข้ามามีบทบาทในลาว เพราะฝรั่งเศสเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง จึงทำให้ฝรั่งเศสมีอำนาจน้อยลง ญี่ปุ่นจึงถือโอกาสเข้าครอบครองอินโดจีน ซึ่งญี่ปุ่นบุกเข้ามาในประเทศลาวเมื่อวันที่ 9 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2488 และเข้ายึดเวียงจันทน์ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2488 (มหาสิลา วีระวงส์, 2542:66) โดยทำสนธิสัญญาป้องกันอินโดจีนร่วมกันกับฝรั่งเศส เท่ากับว่าลาวถูกปกครองโดยญี่ปุ่นและฝรั่งเศสในเวลาเดียวกัน คนลาวเองเกิดความสับสนว้าวุ่นระหว่างญี่ปุ่นกับฝรั่งเศสตนควรจะอยู่ฝ่ายไหน หรือไม่เลือกเลย ในตอนแรก

ญี่ปุ่นก็โฆษณาว่าจะสร้างวงไฟพูลล์มหาเอเชียบูรพา จะจับไล่พวกจักรวรรดินิยมตะวันตกออกไปให้หมด คนลาวก็ดีใจที่พวกจักรวรรดินิยมตะวันตกที่กดขี่พวกเขามานานจะออกไปเสียที พวกเขาจะได้เป็นอิสระ แต่เมื่อญี่ปุ่นเข้ามาแทนพวกจักรวรรดินิยมตะวันตก คนลาวก็มิได้มีอิสระแต่ประการใด ลาวสมัยที่ญี่ปุ่นปกครองต้องทุกข์ยากกว่าเดิม เพราะมีแอกซอนอยู่ถึง 2 อัน คือฝรั่งเศส ยังมีอำนาจปกครอง ส่วนญี่ปุ่นมีอำนาจทางการเมือง เป็นอยู่อย่างนี้ถึง 4 ปี ชาวลาต้องถูกเก็บภาษี ถูกเกณฑ์แรงงานมากกว่าเดิม เพราะภาษีที่ฝรั่งเศสเก็บเอาไป ต้องเอาไปเลี้ยงทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ชาวลาถูกทั้งฝรั่งเศสและญี่ปุ่นเกณฑ์แรงงานเอาไปจนอาวุธ ต่อเรือ ขนเสบียง สร้างถนน สร้างสะพาน ตัดไม้ สร้างอาคารต่างๆ ฯลฯ ส่วนในด้านปกครอง หรือด้านการศึกษา ญี่ปุ่นก็ไม่ได้ให้ความสำคัญแต่อย่างใด เพราะญี่ปุ่นเห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นภาวะแห่งสงคราม

ในวันที่ 15 เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 ญี่ปุ่นหมดอำนาจในการปกครองดินแดนลาวเพราะเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง รวมระยะเวลาที่ญี่ปุ่นปกครองลาว 6 เดือนเท่านั้น แต่ในช่วงเวลาดังกล่าว ประชาชนลาวก็ทำการต่อต้านอำนาจของญี่ปุ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง แบบเดียวกับที่เคยต่อต้านอำนาจของฝรั่งเศส ซึ่งมีขบวนการต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่สำคัญดังนี้

1. ขบวนการต่อสู้โดยกลุ่มลาวอิสระ (พ.ศ. 2486-2488)

กลุ่มผู้นำของขบวนการลาวอิสระในระยะแรกได้แก่ ท่านอุ่น ชนะนิกร ท่านธรรม ชัยสิทธิเสนา ท่านมหาสิลา วีรวงศ์ เป็นต้น ได้หลบหนีมาพำนักอยู่ในประเทศไทยในช่วงเวลาที่เกิดสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2483 สืบเนื่องมาจากกลุ่มผู้นำนี้ไม่พอใจฝรั่งเศสที่ปกครองลาวโดยคำนึงถึงผลประโยชน์แต่เฉพาะของชาติตน และฝรั่งเศสยังลงโทษบุคคลที่ขัดขึ้นคำสั่งอย่างรุนแรง ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยได้โฆษณาปลุกระดมเชิญชวนประชาชนลาวให้ข้ามแม่น้ำโขงไปร่วมกับรัฐบาลไทย ทำให้กลุ่มผู้นำลาวอิสระคาดหวังว่ารัฐบาลไทยอาจให้ความช่วยเหลือในการต่อต้านฝรั่งเศส

กลุ่มผู้นำลาวอิสระในขณะนั้นได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจาก นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทย และยังได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริทัต และนายจำลอง ดาวเรือง ผู้นำลาวอิสระคาดหวังที่จะได้รับอาวุธยุทโธปกรณ์จากฝ่ายเสรีไทยเพื่อแลกเปลี่ยนกับการช่วยเหลือและให้การสนับสนุนชาวอเมริกันที่เข้ามาปฏิบัติการในอินโดจีน กล่าวคือ กลุ่มผู้นำลาวในประเทศไทยได้ติดต่อกับกลุ่มผู้นำลาวในประเทศลาว เพื่อรวบรวมและจัดส่งชาวหนุ่มลาวให้เดินทางเข้ามารับการฝึกอบรมในประเทศไทยบริเวณภูพาน จังหวัดสกลนคร เมื่อดำเนินการเสร็จแล้วจึงส่งตัวกลับคืนประเทศลาวเพื่อไปต่อสู้กับญี่ปุ่นและฝรั่งเศสที่บ้านเกิดเมืองนอนของตน ขณะเดียวกันกลุ่ม

ผู้นำลาวยังได้จัดส่งโฆษกหญิงลาวไปออกวิทยุกระจายเสียงจากสถานีวิทยุที่ตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย เพื่อโฆษณาชักชวนให้ประชาชนลาวร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่นและฝรั่งเศสด้วย

การดำเนินงานของขบวนการลาวอิสระประสบอุปสรรคเพราะสมาชิกที่ได้รับการฝึกอบรมในไทยไม่สามารถเข้าไปดำเนินการในดินแดนลาวและใช้ดินแดนลาวต่อสู้กับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้เพราะฝรั่งเศสและญี่ปุ่นปราบปรามสมาชิกขบวนการนี้อย่างหนัก กล่าวคือ ในบริเวณที่ชาติทั้งสองปกครองจะถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ประชาชนลาวคนใดขัดขืนหรือไม่กระทำตามคำสั่งจะถูกจำคุกหรือแม้กระทั่งประหารชีวิต และประชาชนลาวในเขตปกครองดังกล่าวยังต้องเสียภาษีเกณฑ์แรงงานและถูกบังคับให้ขายพืชผลในราคาถูกอีกด้วย นอกจากนี้กลุ่มผู้นำลาวและประชาชนลาวบางกลุ่มยังให้ความร่วมมือกับชาวต่างชาติ เช่น เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาศักดิ์ แห่งแขวงจำปาศักดิ์ ได้ให้ความช่วยเหลือฝรั่งเศสในการเกณฑ์แรงงานในแขวงจำปาศักดิ์ให้ฝรั่งเศส เป็นต้น เป็นผลให้ขบวนการนี้ต้องใช้ดินแดนไทยโดยเฉพาะชายแดนไทย-ลาว เป็นเขตดำเนินการต่อไป

2. ขบวนการต่อสู้โดยการร่วมมือกับกลุ่มคอมมิวนิสต์อินโดจีน (พ.ศ. 2486-2488)

ผู้นำของกลุ่มคอมมิวนิสต์อินโดจีนในลาวระยะเริ่มแรกได้แก่ เจ้าสุภานุวงศ์ ท่านไถสอน พมวิหาน ท่านหนูฮัก พุมสะหวัน ท่านพูน ศรีประเสริฐ เป็นต้น ซึ่งมีเป้าหมายในการต่อสู้กับชาวต่างชาติเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราช กลุ่มนี้มีที่ตั้งอยู่ที่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน

กลุ่มผู้นำดังกล่าวได้รวบรวมชายหนุ่มเวียดนามที่อาศัยอยู่ในเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ซึ่งรับผิดชอบในเขตลาว คือ เหงียน วันจุง แต่เนื่องจากขบวนการนี้ถูกฝรั่งเศสปราบปรามด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยและการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้กลุ่มนี้เปลี่ยนมาเคลื่อนไหวใต้ดินและรอโอกาสที่เหมาะสมจึงจะดำเนินการอย่างเปิดเผย

3. ขบวนการต่อสู้โดยกลุ่มชาวนุ่ม (พ.ศ.2487-2488)

กลุ่มผู้นำคือ ท่านภูมี วงวิจิตร ท่านสิงคโปร์ สีโคตจุนนะมาลี เป็นต้น ผู้นำกลุ่มนี้ไม่พอใจชาวต่างชาติที่ปกครองลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสและญี่ปุ่น โดยมีความเห็นว่าชาติเหล่านี้คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศตนมาก จึงทำให้ผู้นำกลุ่มนี้ต้องการขับไล่ชาวต่างชาติออกไปจากลาว

กลุ่มผู้นำได้รวบรวมประชาชนลาวร่วมกับชาวนุ่มเวียดนามที่อาศัยอยู่ในบริเวณเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เป็นจำนวนมาก เพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศสและญี่ปุ่น แต่ขบวนการนี้ดำเนินการได้ดินเพราะขณะนั้นสมาชิกขบวนการนี้มีจำนวนน้อยและเกรงว่าญี่ปุ่นจะค้นพบและดำเนินการปราบปรามอย่างรุนแรง นอกจากนี้ฝรั่งเศสได้ใช้ทวิวิธีทางทหารที่ทันสมัยในการปราบปรามด้วยเป็นเหตุให้ขบวนการนี้ดำเนินการใต้ดินต่อไป

ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นประสบอุปสรรค เพราะญี่ปุ่นซึ่งปกครองลาวอยู่ในเขตเมือง ทำการขัดขวางและดำเนินการปราบปรามประชาชนที่ต่อต้านด้วยวิธีการที่เด็ดขาด ซึ่งขณะเดียวกันประชาชนในเขตชนบทยังถูกฝรั่งเศสซึ่งหลบหนีญี่ปุ่นอาศัยอยู่ตามป่าเขาบังคับให้เสียภาษีและเกณฑ์แรงงาน พร้อมทั้งดำเนินการขัดขวางและปราบปรามประชาชนลาวที่ต่อต้านชาวต่างชาติอย่างเด็ดขาดเช่นเดียวกับญี่ปุ่น มีผลทำให้ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชปรับสภาพดำเนินการใต้ดินเพื่อรอเวลาและโอกาสที่เหมาะสม

สถานการณ์โลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

มหาอำนาจในโลกแบ่งเป็น 2 ฝ่ายอย่างชัดเจน คือ ฝ่ายเสรีประชาธิปไตย และค่ายสังคมนิยม ทั้ง 2 ฝ่ายมีความแตกต่างกันในเรื่องลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังหวาดระแวงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ฝ่ายเสรีประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกาเกรงว่าสหภาพโซเวียตรัสเซียจะเปลี่ยนแปลงประเทศในโลกให้เป็นคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกันค่ายสังคมนิยมซึ่งนำโดยสหภาพโซเวียตรัสเซียเกรงว่าสหรัฐอเมริกาจะเข้าครอบครองประเทศต่างๆ ด้วยทุนนิยม ความหวาดระแวงดังกล่าวนำมาซึ่งการเสริมสร้างกำลังอำนาจของตน จนกลายเป็นสงครามเย็น

ประเทศค่ายเสรีประชาธิปไตย

ประเทศค่ายเสรีประชาธิปไตยประกอบด้วยประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น ฝ่ายประเทศประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกาได้พยายามป้องกันและร่วมมือกันเพื่อป้องกันการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาได้ประกาศนโยบายซึ่งเรียกว่าลัทธิทรูแมน (The Truman Doctrine) ในปีพ.ศ.2490 แผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในปีพ.ศ.2490 องค์การนาโต (NATO) เป็นต้น และสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการช่วยเหลือประเทศต่างๆ นอกเหนือจากความช่วยเหลือดังกล่าวด้วยการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เป็นต้น

ประเทศค่ายสังคมนิยม

ค่ายสังคมนิยมซึ่งนำโดยสหภาพโซเวียตรัสเซียต้องการเผยแพร่ลัทธินี้ไปทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่มีปัญหา รัสเซียมีความต้องการหาพันธมิตรเพื่อความยิ่งใหญ่ของตนทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ ด้วยการช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในโลกด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ช่วยเหลือในด้านวัสดุ ให้เงิน ให้กู้ยืม ส่วนทางด้านการเมืองนั้นพยายามเผยแพร่ลัทธิสังคมนิยมโดยกล่าวโจมตีผลเสียของฝ่ายประชาธิปไตย เช่น ความยากจน ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น จนฝ่ายค่ายสังคมนิยมประสบความสำเร็จได้ยึดครองพื้นที่โลกถึง 13 ล้านตารางไมล์ พลเมือง 800 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 1 ใน 3 ของโลก เป็นเหตุให้ฝ่ายประชาธิปไตยหวาดระแวงว่าฝ่ายสังคมนิยมจะครองโลกทั้งหมด ทำให้สงครามเย็นกระจายไปทั่วโลก

ทั้งสองค่ายต่างเสริมสร้างอำนาจของตน สำหรับในประเทศลาวค่ายประชาธิปไตยพยายามป้องกันไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่กระจายเข้ามาในลาว เพราะลาวมีชายแดนติดกับจีนและเวียดนาม และลาวยังเป็นเขตยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสพยายามป้องกันและขัดขวางการดำเนินงานของขบวนการลาวอิสระ ดังจะเห็นได้จากสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน อาวุธยุทโธปกรณ์กับฝรั่งเศสในลาวระหว่างปีพ.ศ. 2493-2497 เป็นต้น(สุทัศน์ มั่งไธสง, 2539: 116-119)

ฝรั่งเศสกลับมาปกครองลาว ครั้งที่ 2

หลังจากที่ญี่ปุ่นหมดอำนาจในดินแดนลาวแล้ว ช่องว่างแห่งอำนาจในลาวก็เกิดขึ้น ชาวลาวรู้ว่าฝรั่งเศสจะต้องกลับมาอีก การต่อสู้กับฝรั่งเศสต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชาวลาวจึงได้ก่อตั้งขบวนการลาวอิสระขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2488 ผู้นำที่ร่วมก่อตั้งมีทั้งเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง เช่น เจ้าเพชรราช เจ้าสุวรรณภูมา เจ้าสุภานุวงศ์ ซึ่งทั้งสามพระองค์เป็นพระโอรสของเจ้ามหาอุปราชบุญคง 2 พระองค์แรกประสูติจากเจ้าทองดี ส่วนเจ้าสุภานุวงศ์ประสูติจากหม่อมคำอ้วน นอกจากนี้ยังมีชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก เช่น ท่านอุ่น ชนะนิกร ท่านกระต่าย โคนสโลฤทธิ์ ข้าราชการ เช่น ท่านสิงกะโป้ สีโคตรจุนนะมาลี เป็นผู้อำนวยการ โรงเรียนมัธยมท่าแขก เป็นต้น(สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2543: 290) เจ้าเพชรราชในฐานะผู้นำขบวนการลาวอิสระทรงเล็งเห็นว่าเป็นโอกาสอันดีที่ลาวจะได้มีเอกราช จึงชิงประกาศเอกราชให้กับลาว จัดตั้งรัฐบาลปกครองประเทศและประกาศใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราว เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2488

ต่อมาในต้นปี พ.ศ.2489 ฝรั่งเศสได้กลับเข้ามาในลาวอีกครั้ง ฝรั่งเศสเปิดฉากโจมตีลาวเข้าทุกๆด้าน โดยได้สมทบกับพวกทหารฝรั่งเศสที่หลบซ่อนอยู่ตามป่าในเมื่อก่อน ในภาคเหนือ ทหารฝรั่งเศสที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของจีนก็เคลื่อนทัพลงมายึดเอาแขวงพงสาลีในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2489 ในปีเดียวกันนั้น ฝรั่งเศสก็โคตรมลงยึดเอาแขวงเชียงขวางทางภาคใต้เป็นผลสำเร็จ โดยได้รับความร่วมมือจากเจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาศักดิ์ และความช่วยเหลือทางทหารจากอังกฤษ และฝรั่งเศสยังได้ใช้กำลังยึดเอาภูเพียงบริเวณและเส้นทาง เลขที่ 9 ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2489 ฝรั่งเศสได้เข้าตีเมืองสะหวันนะเขต และสามารถยึดเอาเมืองสะหวันนะเขตได้ในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2489 หลังจากนั้นฝรั่งเศสก็ได้เข้าตีเอาเมืองท่าแขก ซึ่งกองทัพรัฐบาลลาวอิสระภายใต้การนำของเจ้าสุภานุวงศ์และท่านสิงกะโป้พร้อมด้วยประชาชนเมืองท่าแขก ก็ได้ร่วมกันต่อสู้กับฝรั่งเศส แต่ก็ไม่สามารถต่อสู้ฝรั่งเศสได้ ในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2489 เมืองท่าแขกก็ถูกฝรั่งเศสยึดได้สำเร็จ และในวันที่ 21 มีนาคมนั้น คนลาวได้ถือเอาวันนี้เป็นวันเคียดแค้นในประวัติศาสตร์ของประชาชนลาว เพราะการรบกับฝรั่งเศสที่เมืองท่าแขกนั้น ฝรั่งเศสได้ใช้อาวุธที่เหนือกว่าลาวมาก ทั้งเครื่องบินที่คอยทิ้งระเบิดและยิงกราดใส่ประชาชน ฝรั่งเศสได้ฆ่าชาวลาอย่างโหดร้าย

โดยจับเตี้ยใส่กระเป๋านแล้วทิ้งลงแม่น้ำโขง หรือเอาประชาชนไปยื่นเรียงแถวไว้ริมแม่น้ำโขง แล้วยิงปืนกราดใส่ ทำให้แม่น้ำโขงเต็มไปด้วยซากศพและกลืนควาเลือด(สมชาย นิลอาธิ,2545:57-58)

การรบกับฝรั่งเศสที่เมืองท่าแขกนั้น เจ้าสุภานุวงศ์และคนลาวบางส่วนได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงหนีเข้ามาในฝั่งไทย ซึ่งเจ้าสุภานุวงศ์ถูกเครื่องบินของฝรั่งเศสยิงได้รับบาดเจ็บขณะกำลังข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งคนลาวทั้งหมดที่หนีมาได้ก็มารักษาตัวที่โรงพยาบาลนครพนม ในขณะเดียวกัน ที่เวียงจันทน์ กองทหารลาวอิสระได้ต้านทานการโจมตีของฝรั่งเศสอย่างดุเดือด แต่ก็ต้องเสียเวียงจันทน์ให้กับฝรั่งเศสในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2489 คณะรัฐมนตรีหนีมาอยู่ฝั่งไทย ต่อมาในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2489 ฝรั่งเศสก็ยึดหลวงพระบางได้ การต่อต้านของฝ่ายลาวก็ยุติลงหลังจากที่ลาวได้รับเอกราชเพียง 8 เดือน(สุวิทย์ ชีรสาคัด,2543:297)

หลังจากดินแดนลาวถูกฝรั่งเศสปกครองอีกครั้งนั้น มีผลทำให้ขบวนการลาวอิสระต้องหนีอพยพเข้ามาในประเทศไทย รัฐบาลไทยในขณะนั้น คือ รัฐบาล ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีนโยบายสนับสนุนการกู้เอกราชของประเทศพี่น้องเพื่อนบ้าน ลาวอิสระได้จัดตั้งคณะรัฐบาลพลัดถิ่น ซึ่งประกอบด้วยบุคคลสำคัญคือ เจ้าเพชรราช เป็นประมุขแห่งรัฐ พระยาคำม้าว วิไล เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีมี เจ้าสุววรรณภูมา เจ้าสุภานุวงศ์ ท้าวกระต่าย โคนสโลฤทธิ์ ท้าวอุ่นชนะนิกร เป็นต้น

คณะรัฐบาลพลัดถิ่นได้ตั้งกองกำลังของลาวอิสระขึ้น โดยกองกำลังเหล่านั้นได้เคลื่อนไหวอยู่ตามแนวชายแดนไทย-ลาว คอยโจมตีพวกทหารฝรั่งเศส กองกำลังต่างๆของลาวอิสระมีดังนี้

กองฟ้างุ้ม มีฐานที่มั่นอยู่ในเขตอำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย มีพื้นที่เคลื่อนไหวทั้งสี่ทิศวันออกและตะวันตกของเวียงจันทน์

กองไชยจักรพรรดิ มีฐานที่มั่นในเขตอำเภวารินชำราบ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เข้าไปเคลื่อนไหวในแขวงจำปาศักดิ์ ต่อมาทหารในกองนี้ได้ไปฝึกอบรมในเวียดนาม แล้วกลับมาเคลื่อนไหวในบริเวณตะวันออกของภาคใต้ของลาว

กองเมืองเซโปน เคลื่อนไหวอยู่บริเวณเมืองเซโปน และภาคตะวันออกของสะหวันนะเขต กองไชยเชษฐาธิราช เคลื่อนไหวอยู่แถบเมืองบุงพา อ่างคำ ในแขวงคำม่วน

กองราชวงศ์ เป็นกองที่ ท่านไคสอน พรหมวิหาน จัดตั้งในภาคเหนือของลาว ซึ่งต่อมาได้เป็นจุดกำเนิดของกองทัพประชาชนลาวที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2492

กองปิดใจ เคลื่อนไหวอยู่ทางภาคตะวันออก

กองกำลังเหล่านี้ เจ้าสุภานุวงศ์เป็นผู้บัญชาการสูงสุด และเนื่องจากฝรั่งเศสทราบข่าวไทยให้ที่ปักกิ่ง หลบซ่อน หลบภัย แก่กองกำลังเหล่านี้ ฝรั่งเศสจึงเรียกร้องให้รัฐบาลไทยทำการปลด

อาวุธและพลัดถิ่นให้กองกำลังลาวอิสระอยู่ห่างแม่น้ำโขง และให้ย้ายรัฐบาลลาวอิสระพลัดถิ่นจากหนองคาย รัฐบาลไทยจึงขอให้รัฐบาลพลัดถิ่นนี้ย้ายไปอยู่ที่กรุงเทพฯ(สุวิทย์ ชีรสาสวัต,2543:299)

คณะรัฐบาลลาวพลัดถิ่นในประเทศไทยได้ดำเนินการต่อสู้กับฝรั่งเศสในช่วง พ.ศ.2489 ถึงปลายปี พ.ศ.2490 โดยไม่มีฐานปฏิบัติการที่แน่นอน แต่ผู้นำและทหารลาวอิสระยังคงติดต่อประสานงานระหว่างกรุงเทพฯกับชายแดนอย่างต่อเนื่อง และ คณะผู้นำของลาวต่างก็มีบทบาทในการปลุกระดมชาวบ้าน ทหาร เพื่อการต่อสู้กับฝรั่งเศสในหลายพื้นที่ เช่น เจ้าสุภานุวงศ์ และท่านพุมิ วงวิจิต ได้เคลื่อนไหวปลุกระดมลาวอยู่ตามแนวชายแดนลาว-ไทยในเขตเมืองเชียงฮ่อน เชียงลม แขวงไซบุรี และตัวของท่านสิงกะโปรี เคลื่อนไหวอยู่ในแขวงคำม่วนและสะหวันนะเขต ท่านไกสอน พมวิหาน เคลื่อนไหวอยู่ในแขวงหัวพัน ท่านหนุฮัก พุนสวรรคฺ์ เคลื่อนไหวในแขวงเชียงขวาง ท่านคำไต สีพันดอน เคลื่อนไหวในแขวงจำปาศักดิ์และสาละวัน ท่านหมื่น เคลื่อนไหวในแขวงเวียงจันทน์ ท่านพุนเคลื่อนไหวในแขวงสะหวันนะเขต(สุทัศน์ มั่งไธสง,2539:191)

ต่อมาในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2492 มติศูนย์กลางพรรคในการประชุมใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยพนักงานพื้นฐาน ทหาร และคณะผู้แทน 17 หมู่บ้านจากเขตที่มั่น ได้ประชุมกันที่บ้านกอวาน แขวงซำเหนือ ท่านไกรสรได้จัดตั้งกองทัพลาวอิสระ ขึ้นอย่างเป็นทางการนับแต่นั้นมา ซึ่งในปัจจุบันคือกองทัพประชาชนลาว ตอนนั้นยังไม่มีเขตปลดปล่อยหรือเขตปกครองคอมมิวนิสต์(สุทัศน์ มั่งไธสง,2539:208)

วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ.2493 “ขบวนการปลดลาว” หรือแนวลาวอิสระ ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ จากที่ประชุมใหญ่ของผู้แทนแห่งชาติ ประกอบด้วยตัวแทนจากชนเผ่าและขบวนการต่อสู้ต่างๆ จำนวน 150 คน โดยประชุมกัน ณ เขตที่มั่นแห่งหนึ่งในภาคเหนือของเวียตนาม ติดต่อชายแดนลาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ประชุมได้เลือกตั้งคณะกรรมการศูนย์กลางแนวลาวอิสระ โดยเลือกเจ้าสุภานุวงศ์เป็นประธาน กรรมการศูนย์กลางมีท่านสิงกะโปรี ท่านหนุฮัก เป็นต้น ที่ประชุมได้ตั้งรัฐบาลลาวต่อต้าน หรือรัฐบาลแนวลาวอิสระขึ้น ประกอบด้วย

1. เจ้าสุภานุวงศ์ นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีต่างประเทศ
2. ท่านไกสอน พมวิหาน รัฐมนตรีป้องกันชาติ
3. ท่านหนุฮัก พุนสวรรคฺ์ รัฐมนตรีเศรษฐกิจการเงิน
4. ท่านพุมิ วงวิจิต รัฐมนตรีกระทรวงภายใน
5. เจ้าสุก วงสัก รัฐมนตรีโฆษณา ศึกษา และวัฒนธรรม

ที่ประชุมยังคงลงใช้ธงลาวอิสระเป็นธงชาติ และรับรองเนื้อร้องเพลงชาติที่แต่งโดย ท่าน สีชนะ สีสาน

หลังจากจัดตั้งรัฐบาลแนวลาอิสระแล้ว บรรดาผู้แทนเหล่านั้นก็ได้ปฏิบัติงานปลุกระดม ขยายสมาชิกพรรคและแนวร่วมออกไปอย่างรวดเร็ว มีการจัดตั้งองค์กรรักชาติขึ้นมากมาย เช่น สมาคมชาวนุ่มกู่ชาติ สมาคมแม่หญิงอิสระ สมาคมลาวสูงด้านฝรั่งเศส เพียง 1 ปีหลังการก่อตั้ง รัฐบาล แนวลาอิสระได้รวบรวมสมาชิกเข้าในองค์กรจัดตั้งได้นับเป็นหมื่นๆคน พอถึงปี พ.ศ.2496 รัฐบาลแนวลาอิสระก็ได้มีเขตปลดปล่อย หรือเขตปกครองใน 2 แขวงภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ คือ แขวงหัวพันหรือซำเหนือ และแขวงพงสาลี ซึ่งทั้ง 2 แขวงนี้มีถนนเชื่อม กับเวียดนาม แต่การได้มาซึ่งเขตปลดปล่อยดังกล่าวไม่ใช่ได้มาง่ายๆ เพราะต้องใช้กำลังโจมตีแย่ง เอาจากฝ่ายรัฐบาลเวียดจันทน์ เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2496 ทหารแนวลาอิสระภายใต้การนำ ของท่านสิงกะโป้รกับทหารอาสาสมัครเวียดนาม ได้โจมตีเป็น 3 แนว แนวหนึ่งโจมตีจากเส้น ชายแดนลาว-เวียดนามไปตามทางหลวงหมายเลข 6 ตีขึ้นมาจากซำเหนือ แนวที่สองตีจากชายแดน ลาว-เวียดนามไปตามทางหลวงหมายเลข 7 ตีขึ้นมาจากเชียงขวาง เพื่อสกัดเส้นทางถอยของศัตรูที่ จะหนีมาจากซำเหนือ แนวที่สาม จากเดียนเบียนฟูมาถึงเขตแม่น้ำอู ทางหลวงพระบาง ชัยชนะ ครั้งนั้นได้รับความช่วยเหลือจากประชาชน 2 ข้างทางที่ทหารเดินทัพผ่าน ช่วยขนส่งยุทธสัมภาระ

การปลดปล่อยแขวงซำเหนือและพงสาลีมีความสำคัญมาก เพราะทำให้สงครามขับไล่ ฝรั่งเศสออกจากเดียนเบียนฟูทำได้ง่าย เนื่องจากทำให้ฝรั่งเศสถูกล้อมทุกด้าน

ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2496 กองทัพแนวลาอิสระสมทบกับทหารอาสาสมัครเวียดนามได้ เปิดแนวรบใหม่ในภาคกลางสามารถตีได้ส่วนใหญ่ของแขวงคำม่วน และส่วนหนึ่งของแขวง สะหวันนะเขต เมืองท่าแขกถูกปิดล้อม ฐานทัพอากาศที่สำคัญที่สุดในภาคกลางที่เซโปนก็ถูกปิด ล้อม

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2497 กองทัพแนวลาอิสระก็เปิดฉากตีเข้าบริเวณที่ราบสูงภูเพียง ปลดปล่อยแขวงอัตตะปือ ที่ราบสูงบริเวณ ตัวเมืองเหล่างาม แขวงสาละวัน ได้สำเร็จ เมื่อสิ้นปี นั้นแขวงหลวงพระบางส่วนหนึ่งก็ถูกปลดปล่อย

การรบที่เดียนเบียนฟู : เดียนเบียนฟูแม้จะเป็นเขตเวียดนามแล้วในตอนนั้น แต่เป็นการรบ ที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์สงครามในอินโดจีนของฝรั่งเศส เดียนเบียนฟูหรือเมืองแดงเป็นฐาน ที่มั่นทางทหารที่สำคัญที่สุดของฝรั่งเศสในอินโดจีน ซึ่งฝรั่งเศสใช้ปราบปรามฝ่ายต่อต้านทั้งใน ลาวและเวียดนาม หากเดียนเบียนฟูยอมจำนน ฐานอำนาจของฝรั่งเศสในอินโดจีนก็จะพังทลาย ดังนั้นฝรั่งเศสจึงป้องกันอย่างเหนียวแน่น ในขณะที่ฝ่ายเวียดนามจะต้องตีให้ได้ เพราะถ้าชนะ ฝรั่งเศสจะต้องออกไปจากอินโดจีน

วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2497 กองทัพและประชาชนเวียดนามได้เปิดฉากโจมตีเวียดนามฟูอย่างดุเดือด มีการรบติดต่อกันจนถึง 8 พฤษภาคม พ.ศ.2497 ทหารฝรั่งเศสที่ยอมจำนน ผลการรบทหารฝรั่งเศสเสียชีวิต 16,200 คน เครื่องบินถูกทำลาย 62 ลำ

ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสครั้งนี้ทำให้ฝรั่งเศสต้องถอนตัวจากอินโดจีนอย่างสิ้นเชิงตามสัญญาเจนีวา ซึ่งที่จริงได้เจรจากันแล้วตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน มาลงนามกันได้ในเช้าวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2497 สัญญาเจนีวาครอบคลุมทั้ง เวียดนาม เชมร และลาว

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับลาวหลังฝรั่งเศสแพ้สงครามที่เวียดนามฟู

1. ฝ่ายต่อต้านจะต้องเอากำลัງที่มีอยู่ทั้งหมดในทุกแห่งของประเทศ ไปรวมไว้ที่ 2 แขวง คือแขวงซำเหนือ และพงสาลี ภายในกำหนด 60 วัน
2. ให้ฝ่ายต่อต้านเอากำลัງ 2 กองพัน กองพันละ 750 คน เข้ามารวมกับกำลัງของรัฐบาลเพื่อเป็นกำลัງแห่งชาติ โดยทางฝ่ายรัฐบาลจะให้ยศต่างๆแก่ทหารตามที่เป็นจริง
3. กำลัງที่เหลือจากการรวมของรัฐบาลที่ยังอยู่ใน 2 แขวง รัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติจะต้องรับผิดชอบส่งคืนภูมิลำเนาเดิมเพื่อประกอบอาชีพตามเดิม ส่วนถ้าใครประสงค์จะเข้าทำงานกับรัฐบาลก็จะให้การสนับสนุน
4. ในคณะรัฐมนตรีผสมชั่วคราวแห่งชาตินั้น ฝ่ายต่อต้านจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ 2 ตำแหน่ง
5. เมื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติเรียบร้อยแล้ว จะเตรียมการให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อจัดตั้งรัฐบาลแห่งชาติต่อไป

ตามสัญญาเจนีวายังกำหนดให้ประเทศต่างๆเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนลาว เวียดนาม เชมร มีการหยุดยิงทั้งหมดพร้อมๆกับการถอนทหารฝรั่งเศสออกไปจากอินโดจีนทั้งหมด กำหนดให้เส้นขนานที่ 17 เป็นเขตแดนทางทหารชั่วคราว แบ่งเวียดนามเป็น 2 ภาค แต่จะให้มีการเลือกตั้งภายใน 2 ปี เพื่อรวมเวียดนามเข้าด้วยกัน สัญญาดังกล่าวเป็นการยอมรับตามกฎหมายว่าฝ่ายซ้ายมีเขตปกครองของตน

สงครามอันยาวนานระหว่างประชาชนลาวเผ่าต่างๆกับฝรั่งเศสเพื่อปลดปล่อยประเทศของตนให้เป็นเอกราช ในขณะที่ฝรั่งเศสได้พยายามปราบปรามประชาชนผู้รักชาติเหล่านี้เพื่อปกครองอาณานิคมแห่งนี้ให้หนักที่สุด สงครามที่สืบเนื่องยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ.2443 มาสิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2497 ด้วยชัยชนะของประชาชนลาวและชาวอินโดจีนอีก 2 ประเทศ ฝรั่งเศสหมดอำนาจอย่างสิ้นเชิงหลังจากปกครองลาวมา 8 ทศวรรษ(สุวิทย์ ชีรสาคัด,2543:303-306)

สหรัฐอเมริกากับการแทรกแซงการปกครองลาว

หลังจากฝรั่งเศสหมดอำนาจในดินแดนลาวแล้ว การเมืองของลาวก็ยังคงมีความขัดแย้งอยู่ระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์หรือฝ่ายซ้าย กับ ฝ่ายขวาหรือฝ่ายเวียงจันทน์ ท่ามกลางความขัดแย้งดังกล่าวนี้ สหรัฐอเมริกาได้ถือโอกาสเข้ามาแทรกแซงการเมืองลาว โดยเข้ามาสนับสนุนฝ่ายเวียงจันทน์ เพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ เพราะอเมริกาไม่ต้องการให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายตัวในอินโดจีน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลาวถูกแทรกแซงนั้นเป็นเพราะ นักการเมืองของลาวเองมีความคิดแตกแยกกัน โดยแตกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ฝ่ายขวามี นายพลภูมิ หน่อสุวรรณค์ ท้าวหุย ชนะนิกร ท้าวกระต่าย โคนสโลฤทธิ์ เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาศักดิ์ นายพลกฤษสิทธิ์ อภัย นายพลวังเปา เป็นต้น แต่ที่มีบทบาทมากที่สุดคือ เจ้าสุวรรณภูมาซึ่งเป็นฝ่ายขวาที่ในตอนต้นก็พยายามวางตัวเป็นกลาง ส่วนนักการเมืองฝ่ายซ้ายที่โดดเด่นมาตั้งแต่สมัยต่อสู้กับฝรั่งเศสคือ เจ้าสุภานุวงศ์ ท่านไคสอน พมวิหาน ท่านพุมิ วงวิจิต เป็นต้น นักการเมืองฝ่ายซ้ายนี้รวมตัวกันแน่นโดยตลอดในนามของ “ขบวนการปลดปล่อยลาว” และในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2498 ได้ตั้งพรรคประชาชนลาวขึ้นที่แขวงจำปาสัก โดยคณะกรรมการจัดตั้งรุ่นบุกเบิก 25 คน ล้วนแต่เป็นสมาชิกอาวุโสของพรรคอินโดจีนมาก่อน พรรคได้ตั้งฐานปฏิบัติการขยายแนวร่วมเพื่อปลดปล่อยพื้นที่ในแขวงอื่นๆ โดยใช้ชื่อขบวนการปลดปล่อยว่า แนวลาวรักชาติ (Neo Lao Hak Sat)

การแทรกแซงของสหรัฐในลาว เป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดการสู้รบในลาวและยึดเอื้อจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2518 สาเหตุสำคัญที่อเมริกาแทรกแซงในลาว แรกเริ่มเกิดจากความคิดเห็นที่ว่า ลาวมีพรมแดนติดต่อกับจีน จึงคิดที่จะใช้ลาวเป็นฐานทัพบ่อนทำลายระบบการปกครองคอมมิวนิสต์ในจีน โดยร่วมมือกับกำลังทหารก๊กมินตั๋งที่แตกกระเซ็นกระสายเข้าไปอยู่ทางตอนเหนือของพม่า แต่ความเป็นจริงปรากฏภายหลังว่า ทหารฝ่ายรัฐบาลลาวอ่อนแอและไม่มีประสิทธิภาพในการรบเลย แม้แต่ในการปราบปรามกองกำลังของฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ที่มีอยู่เพียงสองกองพันในสมัยปีพ.ศ.2497(สุรัชย์ ศิริไกร,2527:16)

ในขณะที่ฝ่ายซ้ายปลุกระดมและขยายพื้นที่ปลดปล่อยในชนบท ฝ่ายขวาก็ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สหรัฐไม่เพียงแต่ช่วยเหลือทางการเงิน อาวุธยุทโธปกรณ์ และบุคลากร

เริ่มตั้งแต่การที่สหรัฐอเมริกาจ่ายเงินให้ฝรั่งเศสปีละ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนตั้งแต่ปีพ.ศ.2493 เป็นต้นมา จำนวนเงินก็เพิ่มขึ้น เงินที่ฝรั่งเศสจ่ายไปในสงครามอินโดจีนประมาณร้อยละ 80 มาจากเงินของสหรัฐ ตั้งแต่ พ.ศ.2503 สหรัฐได้จ่ายเงินประมาณ 300 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ช่วยเหลือลาวทำสงครามกับคอมมิวนิสต์ โดยใช้เครื่องบินรบ เฮลิคอปเตอร์ รถถัง และรถบรรทุกทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์อื่นๆ จ้างที่ปรึกษาทหารประจำทุก

กองพัน ในจำนวนเงินราว 300 ล้านเหรียญสหรัฐนี้เป็นความช่วยเหลือด้านวิชาการและเศรษฐกิจ เพียงเจ็ดล้านเหรียญสหรัฐ (สุวิทย์ ชีรสาคัด, 2543: 376-377)

การที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนรัฐบาลลาวฝ่ายขวาและให้เงินอุดหนุนขยายกองทัพของ รัฐบาลลาว และมุ่งแต่ที่จะปราบปรามฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ด้วยกำลังอย่างเดียว ทำให้ลาว แยกออกเป็นสามฝ่าย ในปีพ.ศ.2503 คือฝ่ายขวาสนับสนุนโดยสหรัฐและไทย ลาวฝ่ายเป็นกลางนำ โดยร.อ.กองแลและเจ้าสุวรรณหงษ์ และ “ขบวนการปลดปล่อยลาว” นำโดยเจ้าสุภานุวงศ์สนับสนุนโดย เวียดนามเหนือ จีน และโซเวียต

ฝ่ายสหรัฐอเมริกาและไทยซึ่งสนับสนุนลาวฝ่ายขวาปฏิเสธนโยบายให้ลาวเป็นกลาง และ ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับฝ่ายเป็นกลางและโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ในขณะที่ ฝ่ายเป็นกลางนำโดยเจ้าสุวรรณหงษ์เห็นว่า ลาวจะมีสันติสุขอยู่ได้โดยการจัดตั้งรัฐบาลผสมของ ทั้งสามฝ่ายขึ้นมาร่วมกันปกครองประเทศ และดำเนินนโยบายเป็นกลางอย่างแท้จริง ซึ่งนโยบายนี้ ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” และประเทศเวียดนามเหนือ จีน และโซเวียตให้การสนับสนุน

โซเวียตได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือฝ่ายเป็นกลางของร.อ.กองแลและเจ้าสุวรรณหงษ์ ภายหลังก ึ่งร.อ.กองแลทำการปฏิวัติในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2503 และถูกกำลังของรัฐบาลลาวฝ่ายขวานำโดย นายพลภูมิ หน่อสวน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โจมตีขับไล่ ให้ออกจากเวียงจันทน์ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2503 ร.อ.กองแลได้หลบไปตั้งฐานกำลังอยู่ที่ทุ่งไห หิน ได้รับการช่วยเหลือทั้งทหารและยุทโธปกรณ์ทางอากาศจากโซเวียต ในขณะเดียวกันโซเวียตก็ เริ่มให้การช่วยเหลือทางอากาศแก่ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ด้วย

การแทรกแซงของโซเวียตในลาวครั้งนี้ทำให้การรบในลาวได้ขยายตัวออกไปโดย กว้างขวาง ฝ่ายเป็นกลางของร.อ.กองแลและฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” สามารถยึดพื้นที่จาก ฝ่ายรัฐบาลได้เป็นอันมาก จนกระทั่งมีการเจรจาหยุดยิงและมีการทำข้อตกลงที่กรุงเจนีวาใหม่ในปี พ.ศ.2505 ซึ่งได้มีมติให้จัดตั้งรัฐบาลผสมของลาวทั้ง 3 ฝ่ายขึ้น และมีการประกาศอย่างเป็นทางการ ให้ลาวเป็นประเทศเป็นกลาง ในวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2505 มตินี้ได้รับการรับรองโดยประเทศที่ เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 14 ประเทศ (สุรัชย์ สิริไกร, 2527: 16-17)

หลังการเซ็นสัญญาเจนีวา พ.ศ.2505 สันติภาพในลาวเริ่มสั่นคลอนในปี พ.ศ.2506 เมื่อกอง กำลังฝ่ายเป็นกลางของเจ้าสุวันพูมาซึ่งมีอยู่สองกลุ่ม เริ่มขัดแย้งและต่อสู้กันเองระหว่างกลุ่มนาย พลกองแลที่เชียงขวาง และกลุ่มพันเอกเดือน สีปะเสิด ที่เชียงซ้าย นับแต่เดือนกุมภาพันธ์-เมษายน พ.ศ.2506 คนของฝ่ายร.อ.กองแลและพันเอกเดือนต่างถูกลอบสังหารไปหลายคน โดยต่างฝ่ายต่าง กล่าวหาว่าเป็นฝีมือของฝ่ายตรงข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐมนตรีของฝ่ายเป็นกลางที่เชียงซ้าย กิ นิม พลเสนา ถูกลอบสังหาร นอกจากนั้นพันเอกเดือนยังไม่พอใจที่ร.อ.กองแลได้ร่วมมือกับนาย

พลภูมิ หน่อสหวาน ยึดเมืองท่าทมซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์หนึ่งของทุ่งไหหินจากฝ่ายของพันเอกเดือน (สุรัชย์ ศิริไกร, 2548: 49) ซึ่งต่อมาพันเอกเดือน ได้นำพรรคพวกไปเข้ากับฝ่าย “ขบวนการปลดลาว”

ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2507 นายพลตำรวจ สีโห นายทหารลาวฝ่ายขวาได้ทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลผสมของเจ้าสุวรรณภูมิและปลัดนายพลภูมิ หน่อสหวาน ออกจากรัฐบาล โดยอ้างว่าเจ้าสุวรรณภูมิและนายพลภูมิ มีแผนการที่จะตกลงกับฝ่าย “ขบวนการปลดลาว” ให้หลวงพระบางเป็นเขตเป็นกลางและย้ายคณะรัฐบาลผสม 3 ฝ่าย ไปไว้ที่นั่นเพื่อความปลอดภัย นายพลตำรวจสีโห ได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่ประกอบด้วยสมาชิกลาวฝ่ายขวาล้วนๆ และยอมแต่งตั้งให้เจ้าสุวรรณภูมิเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ว่าไม่มีอำนาจที่แท้จริง

การโค่นล้มรัฐบาลผสมครั้งนี้นำไปสู่การสู้รบครั้งใหม่ขนานใหญ่ในลาวขึ้นอีก และเมื่อฝ่ายร.อ.กองแลที่ยึดทุ่งไหหินอยู่เพี้ยงพล้า สหรัฐอเมริกาก็เริ่มทิ้งระเบิดที่มั่นของทหารพันเอกเดือนและฝ่าย “ขบวนการปลดลาว” ทันทีในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2507 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำสงครามทางอากาศของสหรัฐในลาว โดยมีจุดมุ่งหมายที่แท้จริงเพื่อการช่วยทหารลาวฝ่ายขวาและการทิ้งระเบิดเส้นทางโฮจิมินต์ เพื่อสกัดกั้นการส่งทหารและอาวุธของเวียดนามเหนือผ่านชายแดนตะวันออกของลาวและเขมรเข้าสู่เวียดนามใต้ ดังนั้น การสู้รบในลาวที่เกิดขึ้นใหม่จึงมีความสัมพันธ์เป็นส่วนหนึ่งของสงครามในเวียดนามซึ่งได้ยืดเยื้อไปอีก 9 ปี และยุติลงเมื่อสหรัฐอเมริกาคัดสินใจถอนทหารออกจากเวียดนามใต้และเซ็นสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสกับรัฐบาลฮานอย ในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2516

การที่สหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดลาวในเดือนเมษายน พ.ศ.2507 เวียดนามเหนือได้ตอบโต้โดยการส่งทหารเข้ามาช่วยฝ่าย “ขบวนการปลดลาว” และทหารฝ่ายเป็นกลางของพันเอกเดือน มากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เวียดนามเหนือได้เพิ่มทหารจาก 30,000 คน ในปีพ.ศ.2507 เป็น 50,000 คน ในปีพ.ศ.2512 ประธานาธิบดีนิกสันได้อ้างว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2507-2512 เวียดนามเหนือได้ส่งทหารกว่า 500,000 คนผ่านลาวตามเส้นทางโฮจิมินต์ เข้าสู่เวียดนามใต้ สหรัฐอเมริกาและไทยจึงเพิ่มความช่วยเหลือทางทหารแก่รัฐบาลลาวฝ่ายขวามากเพิ่มขึ้น โดยการขยายกองกำลังทหารมั้งของ นายพล วังเปา และการว่าจ้างทหารอาสาสมัครเสือพรานจากไทยไปช่วยทำการรบในลาว จากปีพ.ศ.2507-2516 นอกเหนือจากการทิ้งระเบิดของสหรัฐอเมริกาในลาว สาเหตุสำคัญที่ไทยส่งทหารไปช่วยรัฐบาลลาวฝ่ายขวาสู้รบกับฝ่ายปลดลาว ก็คือไม่ว่าจะเป็นการตกลงกรุงเจนีวา ปี พ.ศ.2497 หรือ ปี พ.ศ. 2505 ก็ตาม เวียดนามมิได้ถอนกำลังทหารของเวียดนามออกจากดินแดนลาวตามข้อตกลง ทหารเวียดนามได้ช่วยเหลือฝ่ายปลดลาวในการสู้รบกับทหารรัฐบาลเวียงจันทน์ตลอดมาและได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านอาวุธยุทธปัจจัยและตลอดจนการดำเนินการทางการเมืองจากสหภาพ

โซเวียต จีน และประเทศยุโรปตะวันออกอื่นๆ ที่เป็นบริวารของโซเวียต ดังนั้นไทยจึงเห็นความจำเป็นในการช่วยเหลือรัฐบาลลาวฝ่ายขวาที่กรุงเวียงจันทน์ เพื่อป้องกันมิให้ลาวตกเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นนโยบายที่เรียกว่า รบนอกบ้านดีกว่ารบในบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้นประเทศไทยวิตกอย่างมากว่าถ้าลาวตกเป็นคอมมิวนิสต์ ภาควิทยาศาสตร์ของไทยซึ่งมีความใกล้ชิดกับลาวมากทั้งโดยภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม จะถูกแทรกซึมและแบ่งแยกโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ง่าย การป้องกันลาวจึงเท่ากับเป็นการป้องกันภาคอีสานของไทย

ไทยส่งทหารอาสาสมัครเสือพรานที่ได้รับการฝึกฝน ดัดอาวุธและให้เงินอุดหนุนโดยองค์การ ซี ไอ เอ ของสหรัฐอเมริกา ร่วมกับทหารประจำการบางส่วนกองทัพอากาศไทยเข้าไปทำการรบช่วยเหลือรักษาสถานที่มั่นของรัฐบาลลาวเวียงจันทน์ โดยเฉพาะในช่วงปลายปี พ.ศ.2515 ไทยได้ส่งกำลังเข้าไปช่วยมากถึง 30 กองพัน เพื่อเสริมกำลังของรัฐบาลลาวที่ได้รับการสูญเสียอย่างหนักในการรบฤดูแล้งต้นปี พ.ศ.2515 กองทหารของเวียดนามเหนือได้โจมตีทุ่งไหหินและล่องแก่งซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของทหารกองทัพอากาศที่ 2 ของรัฐบาลลาว โดยมีกำลังรบทหารแม้วของนายพลวังเปาและทหารพรานอาสาสมัครไทยทำการป้องกัน ทหารเวียดนามสามารถโจมตีและยึดฐานที่มั่นได้โดยการริเริ่มใช้ปืนใหญ่ขนาด 130 มม. ทำในโซเวียตที่สามารถยิงไกลได้ถึง 16 ไมล์ และเวียดนามยังนำปืนใหญ่ต่อต้านอากาศยานมาใช้ต่อต้านเครื่องบิน ที 28 ซึ่งเป็นอาวุธทำลายศกัณฐ์ที่สำคัญของรัฐบาลลาวอย่างได้ผล และท้ายสุดเวียดนามได้เริ่มนำเครื่องบินขับไล่แบบมิกเข้ามาขัดขวางการทิ้งระเบิดของฝูงบินสหรัฐอเมริกาที่บินไปทิ้งระเบิดทหารเวียดนามจากฐานทัพอากาศไทยด้วย ในปี พ.ศ.2515 เวียดนามเหนือมีทหารทำการรบอยู่ในลาวประมาณ 90,000 คน สนับสนุนกำลังของฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ประมาณ 30,000 คน และกองกำลังลาวฝ่ายเป็นกลางที่สนับสนุน “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ของ พันเอกเคื่อน อีก 20,000 คน ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลลาวเวียงจันทน์กับทหารพรานอาสาสมัครไทยและทหารฝ่ายเป็นกลางของ ร.อ.กองแล มีกำลังรวมกันไม่เกิน 90,000 คน ส่วนสหรัฐอเมริกามีเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการรบในลาวอยู่ประมาณ 1,200 คน และจีนส่งทหารช่างมาช่วยลาวสร้างถนนทางภาคเหนือของลาว โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การรบ ประมาณ 30,000 คน

ภายหลังการรบในฤดูแล้งปี พ.ศ.2515 ทหารเวียดนามและทหารฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” สามารถยึดทุ่งไหหิน ล่องแก่ง และพื้นที่อื่นๆ รวมเป็นเนื้อที่ถึง 2 ใน 3 ของพื้นที่ประเทศลาวทั้งหมด นอกจากนี้ ทหารเวียดนามยังเตรียมการที่จะยึดท่าเชียง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างทุ่งไหหินกับปากซัน และทหารฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” เตรียมที่จะโจมตีศาลาภูคูน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเวียงจันทน์กับหลวงพระบาง ดังนั้นสถานการณ์รบของฝ่ายรัฐบาลลาวเวียงจันทน์จึงอยู่ในฐานะที่ย่ำแย่มาก เจ้าสุวรรณภูมาซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของลาวในขณะนั้นจึงไม่มีทางเลือกนอกจากจะเสนอให้เปิด

การเจรจากับฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ในเดือนตุลาคม ทั้งนี้เพื่อให้ยุติการสู้รบและให้มีการฟื้นฟูสันติภาพในลาวขึ้นใหม่ โดยเจ้าสุวรรณหงษ์ได้ยินยอมตามข้อเสนอส่วนใหญ่ของฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ที่ต้องการให้มีการถอนทหารต่างชาติทั้งหมดออกจากลาว และให้ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” มีส่วนร่วมในรัฐบาลผสมใหม่ เจ้าสุวรรณหงษ์มีความหวังว่า การยินยอมให้ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” มาร่วมในรัฐบาลอีกครั้งที่ 3 นี้ จะเป็นทางเดียวที่ดึงฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ออกจากอิทธิพลของเวียดนาม แต่ข้อตกลงนี้ก็มิใช่ข้อเสียอย่างฉกรรจ์ที่การถอนทหารต่างชาติทั้งหมดออกจากลาวนั้น ไม่สามารถควบคุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตรวจตราทหารเวียดนามที่อยู่ในลาว เพราะเวียดนามไม่เคยยอมรับว่ามีทหารเวียดนามอยู่ในลาวเลย ในขณะที่ทหารพรานไทยและทหารสหรัฐต้องถอนตัวออกจากลาว ซึ่งจะมีผลให้กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลลาวเวียงจันทน์ยิ่งอ่อนแอลงไปอีก และไม่อาจจะรักษาฐานที่มั่นได้ดังปรากฏในเวลาต่อมา

ในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2516 รัฐบาลเวียงจันทน์และฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ได้เซ็นสัญญาหยุดยิงและตกลงที่จะให้มีการเจรจาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติและคณะมนตรีผสมการเมืองแห่งชาติขึ้นมาร่วมกันบริหารประเทศ การเซ็นสัญญาหยุดยิงที่เวียงจันทน์ครั้งนี้เกิดขึ้นภายหลังที่สหรัฐและเวียดนามได้ลงนามสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ.2516 แต่การเจรจาเพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมในลาวได้ยืดเยื้ออยู่เป็นเวลานาน เนื่องจากปัญหาการแบ่งตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีและปัญหาเรื่องการให้เวียงจันทน์และหลวงพระบางเป็นเขตเป็นกลาง แต่ในเดือนกรกฎาคมเป็นต้นมา ไทยเริ่มถอนทหารพรานบางส่วนออกจากลาว เพราะตามข้อตกลงที่เวียงจันทน์ ทหารต่างชาติจะต้องออกจากลาวภายใน 60 วัน หลังจากที่มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมได้สำเร็จ

ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2517 รัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติลาวก็สามารถจัดตั้งได้สำเร็จ ทั้งนี้โดยการตัดสินใจและสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะได้รับการคัดค้านจากพวกเจ้าหน้าที่และนายพลลาวฝ่ายขวาหลายคนเห็นว่าเจ้าสุวรรณหงษ์โอนอ่อนยอมตามข้อเสนอของฝ่ายปลดปล่อยลาวมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอที่จะให้ฝ่ายปลดปล่อยลาวมีทหารอยู่ในเวียงจันทน์ได้ 1,200 คน และในหลวงพระบาง 800 คน เพราะจะทำให้ฝ่ายเวียงจันทน์เสียเปรียบมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลเวียงจันทน์ไม่มีทหารอยู่ในเขตของฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” เลย เช่น ที่ซำเหนือหรือเชียงขวาง ดังจะเห็นได้ว่า ได้เกิดมีความพยายามที่จะปฏิวัติล้มรัฐบาลของเจ้าสุวรรณหงษ์ขึ้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2516 เพื่อขัดขวางการเจรจา แต่ฝ่ายก่อการได้ถูกปราบปรามอย่างรวดเร็ว ส่วนตัวเจ้าสุวรรณหงษ์ก็ต้องยุติการสู้รบและจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้นโดยเร็วที่สุด โดยคิดอยู่เสมอตลอดมาว่า ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” โดยเฉพาะเจ้าสุภานุวงศ์

เป็นผู้รักชาติมากกว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และเห็นว่าการร่วมมือระหว่างฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” กับเวียดนามเหนือเป็นเพราะความจำเป็นทางการเมือง และเป็นสิ่งชั่วคราวเท่านั้น นอกจากนี้ปรากฏว่า ประชาชนลาวโดยทั่วไปก็สนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลผสม เพราะเพื่อสงครามและการคอร์รัปชันในเวียงจันทน์ ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งทั่วไปในเขตยึดครองของเวียงจันทน์ที่มีในปี พ.ศ.2515 ซึ่งปรากฏผลว่าผู้สมัครฝ่ายรัฐบาลได้รับเลือกตั้งน้อยกว่าปกติ และต่อมาประชาชนก็ต้อนรับและมีความคาดหวังในทางที่ดีต่อการจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาเพียงปีเดียว ความไม่สงบสุขก็เกิดขึ้นในรัฐบาลลาวอีก เนื่องจากปัญหาการคอร์รัปชัน ความไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน และการละเลยต่อปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจมานาน ประกอบกับการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” นักเรียน นักศึกษา และกรรมกรลาวได้รวมตัวกันเป็นสมาคมสหพันธ์นักศึกษาแห่งชาติ และองค์การสหภาพแรงงาน 21 องค์กร เรียกร้องให้มีการฟื้นฟูสันติภาพในลาวและปรับปรุงเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมีการโจมตีวิพากษ์วิจารณ์เจ้าหน้าที่และรัฐมนตรีของลาวฝ่ายขวาตลอดจนบทบาทของไทยและสหรัฐอเมริกาด้วย เป็นผลให้เจ้าหน้าที่ รัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของลาวฝ่ายขวามีจำนวนมากต้องหลบหนีออกจากประเทศในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2518

ในกลางปี พ.ศ.2518 ได้เกิดการรบพุ่งขึ้นอย่างหนักทั่วประเทศ ระหว่างทหารลาวฝ่ายขวาและฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” โดยทหารลาวฝ่ายขวาอ้างว่าทหาร “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ได้เคลื่อนย้ายกำลังเข้ายึดพื้นที่ของฝ่ายเวียงจันทน์ก่อน ผลของการสู้รบปรากฏว่า ลาวฝ่ายขวาเสียที่มั่นสำคัญหลายแห่ง ภายหลังที่ศาลาฎีกาและวังเวียงแตก นายพลวังเป่าได้ตัดสินใจหลบหนีออกจากลาว โดยนัดหมายให้สหรัฐอเมริกาเอาเครื่องบินไปรับเขาที่ท่าเรือมั่งของเขา 30,000 คน เข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งเป็นจุดอวสานของความพยายามทางทหารของลาวฝ่ายขวา

หลังจากนั้น ฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ได้อาศัยอำนาจรัฐบาลผสมออกคำสั่งปลดอาวุธทหารลาวฝ่ายขวาที่เหลืออยู่ และจับบุคคลชั้นนายทหารไปอบรมเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ที่เวียงชัย และมีเพียงทหารลาวฝ่ายขวาเพียงส่วนน้อยที่ยังคงต่อสู้กับฝ่าย “ขบวนการปลดปล่อยลาว”(สุรชัย สิริไกร ,2527:18-24) และในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2518 “ขบวนการปลดปล่อยลาว” ก็ประกาศว่ายึดอำนาจได้โดยสมบูรณ์ทั่วประเทศ และยังสามารถเปลี่ยนชื่อพรรคประชาชนลาวเป็นพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

รัฐบาลใหม่ได้จัดโครงสร้างการปกครองใหม่ขึ้นทั่วประเทศ โดยทุกระดับตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล เมือง และแขวง ต่อไปนี้จะมีสภาประชาชนของแต่ละระดับเป็นผู้ดูแลนโยบาย โดยมีคณะกรรมการบริหาร เป็นผู้บริหารตามนโยบายของสภาประชาชน สมาชิกสภาประชาชนจะต้องมาจากการเลือกตั้งและท้ายที่สุดตัวแทนของสภาประชาชนก็จะรวมตัวเป็นกองประชุมใหญ่ผู้แทน

ประชาชนทั่วประเทศ หรือสมัชชาประชาชนแห่งชาติ(National Congress of People's Representative)

28 พฤศจิกายน พ.ศ.2518 มีการชุมนุมใหญ่ทั่วประเทศ มีประชาชนเข้าร่วมนับแสนคน ผู้ชุมนุมได้เรียกร้องให้มีการยุบรัฐบาลผสมซึ่งไม่มีอำนาจเหลืออยู่แล้ว ยุบสถาบันกษัตริย์ มีการโจมตีระบอบศักดินา วันรุ่งขึ้นพระเจ้าศรีสว่างวัฒนา เจ้ามหาชีวิตแห่งราชอาณาจักรลาวทรงประกาศสละราชสมบัติ

การประชุมสมัชชาประชาชนแห่งชาติ ในวันที่1-2 ธันวาคม พ.ศ.2518 สมัชชาได้ลงมติ

1. ยุบสถาบันกษัตริย์
2. เปลี่ยนชื่อประเทศเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) (Democratic People's Republic of Laos) และสถาปนาการปกครองระบอบใหม่ คือ ระบอบคอมมิวนิสต์
3. ตั้งเจ้าสุภานุวงศ์เป็นประธานประเทศ(เทียบเท่าประธานาธิบดี) ตั้งท่านไกสอน พมวิหาน เป็นนายกรัฐมนตรี (เจ้าสุภานุวงศ์ยังเป็นประธานสภาประชาชนสูงสุด ส่วนท่านไกสอนเป็นลูกครึ่งเวียดนาม และเป็นเลขาธิการพรรคแนวลาวยุคชาติ) ตั้งพระเจ้าศรีสว่างวัฒนา กษัตริย์องค์สุดท้ายของลาว เป็นที่ปรึกษาสูงสุด
4. เปลี่ยนธงชาติใหม่
5. กำหนดให้วันที่ 2 ธันวาคมของทุกปีเป็นวันชาติ(สุวิทย์ ธีรศาสตร์,2543:395-396)

นับตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2518 เป็นต้นมา ประเทศลาวก็ปกครองโดยระบอบคอมมิวนิสต์ มีพรรคการเมืองเดียวคือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว แต่ประเทศลาวตกอยู่ในสถานะของเมืองขึ้นและภาวะสงครามมายาวนาน ย่อมมีผลต่อสภาพจิตใจของประชาชนที่ต้องพบกับความสูญเสีย ความพลัดพราก หรือในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมต่างๆ ก็ย่อมตกต่ำลงไปจากความตกอยู่ในภาวะสงคราม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่ต้องฟื้นฟูสภาพจิตใจของประชาชนรวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ และที่สำคัญที่สุดก็คือ ทำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญ of ระบอบคอมมิวนิสต์ ว่าดีกว่าการปกครองโดยระบอบกษัตริย์อย่างไรบ้าง ซึ่งแน่นอนว่าเป็นเรื่องยากสำหรับรัฐบาลเพราะมีประชาชนเป็นจำนวนมากเช่นกันที่ไม่พอใจในระบอบคอมมิวนิสต์ จึงมีการอพยพหนีเข้ามาในดินแดนไทย หรือมีการปะทะกันระหว่างทหารกับประชาชน เป็นต้น ประเทศลาวเคยปกครองด้วยระบอบกษัตริย์มายาวนาน เจ้ามหาชีวิตเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของประชาชน รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมให้ระบอบคอมมิวนิสต์และพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในการขึ้นมาปกครองประเทศ นั่นคือการสร้างสำนึกความเป็นชาติขึ้นมาใหม่ เน้นความสำคัญของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ลบความทรงจำเดิม

เกี่ยวกับสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างสำนึกความ
เป็นชาตินั้นจะวิเคราะห์ในบทต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved